

**LAIKAS BAIGĖSI:
SENATIES TERMINAI IR
BAUDŽIAMASIS PERSEKIOJIMAS
UŽ KORUPCIJĄ ES ŠALYSE
NARĖSE**

Transparency International (TI) – pasaulinės pilietinės visuomenės organizacija, skatinanti kovą prieš korupciją. Organizacijos veiklą vykdo 90 skyrių, įsikūrusių įvairiose pasaulio valstybėse bei tarptautinis Transparency International sekretoriatas Berlyne, Vokietijoje. TI skatina visuomenės suvokimą apie korupcijos keliamus neigiamus padarinius, dirba su valdžios bei verslo partneriais bei su pilietine visuomene, diegiant ir įgyvendinant efektyvias kovos su korupcija priemones.

www.transparency.org

Autorė: Anja Osterhaus

Vertėja: Karolina Levanaitė

Viršelio nuotrauka: ©istockphoto/Nick Schlax

Padėka:

Autorė nori išreikšti savo padėką visiems, kurie prisidėjo rengiant šią studiją. Ypatinga padėka skiriama TI žemiau išvardintiems nacionalinių skyrių ekspertams, kurie koordinavo nacionalinius tyrimus bei pateikė nacionalinius pranešimus. Taip pat didelė padėka skiriama Marie Chene ir Gillian Dell iš TI sekretoriato už jų neįkainojamus patarimus, taip pat Helen Turek, už jos pagalbą, ypač paskutiniuose šios studijos rengimo stadijose. Taip pat autorė išreiškia padėką Julio Bacio Terracino ir Skirmantui Bikeliui už pasidalinimą savo patirtimi ir žiniomis.

Ekspertai iš TI nacionalinių skyrių (projekto partneriai):

Simon Ellmauer (Austrija), Ralica Ilkova (Bulgarija), Eliska Cisarova ir Zuzana Navratilova (Čekijos Respublika), Ioanna Anastassopoulou ir Artemisia Papadaki (Graikija), Adam Foldes (Vengrija), John Devitt ir Andrew Sheridan (Airija), Giorgio Frascini (Italija), Skirmantas Bikelis ir Neringa Mickevičiūtė (Lietuva), David Marcao ir Luis Macedo Pinto de Sousa (Portugalija), Victor Alistar, Angela Ciurea ir Iulia Cospanaru (Rumunija), Pavel Nechala (Slovakija).

Kiti ekspertai ir autoriai:

Yann Baden, Christoph Burchard, Julio Bacio Terracino, Simona Habic, Miklos Ligeti, Joachim Meese, Asso Prii, Elias Stephanou, Jaanus Tehver, Xavier Bosch, Andrew Sheridan.

With support from the Prevention of and Fight against Crime Programme of the European Union European Commission – Directorate-General Home Affairs.

This publication reflects the views only of the author, and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Buvo įdėtos visos įmanomos pastangos, kad būtų patikrintas šioje studijoje pateikiamos informacijos tikslumas. Visa informacija laikytina teisinga pagal 2010-ųjų lapkričio duomenis. Vis dėlto Transparency International neprisiima atsakomybės dėl pasekmių, kurios gali kilti dėl informacijos naudojimo kitiems tikslams ar kitame kontekste nei ji naudojama šioje studijoje.

Turinys

Santrauka	4
Terminų žodynelis.....	6
1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos	12
2. Senaties terminų pobūdis	20
2.1 Pagrindimas.....	20
2.2 Įtaka baudžiamiesiems, civiliniams, administraciniams ir drausminiams procesams.....	21
2.3 Senaties terminų trukmės	22
2.4 Senaties termino skaičiavimo pradžia	23
2.5 Aptarti baudžiamųjų teismo procesų aspektai.....	24
2.6 Senaties termino sustabdymo, nutraukimo ir pratęsimo pagrindai	25
2.7 Absolutus senaties terminas	26
2.8 Santykinės senaties terminų trukmės skirtingiems procesams	27
2.8.1 ST trukmė baudžiamiesiems teismo procesams.....	27
2.8.2 ST trukmė civiliniams, administraciniams ir drausminiams procesams.....	28
2.9 Kiti procedūriniai apribojimai, susiję su senaties terminais.....	29
2.10 Tarptautinių institucijų rekomendacijos	31
2.11 Pastaruoju metu vykdytos ir šiuo metu vykdomos reformos	32
3. Trūkumai ir geroji praktika	34
3.1 Didžiausi trūkumai, nustatyti tyrimo metu	34
3.1.1 Senaties terminai nepakankami tam, kad būtų galima užtikrinti efektyvų korupcijos nusikaltimų baudžiamąjį persekiojimą.....	34
3.1.2 Apeliacinių instancijų įtraukimas į senaties laikotarpio trukmę gali lemti asmenų nebaudžiamumą	35
3.1.3 Imuniteto netekimas kaip pagrindas sustabdyti ar nutraukti senaties terminą.....	35
3.1.4 Abipusės teisinės pagalbos prašymų negavimas, kaip pagrindas sustabdyti ar nutraukti senaties terminą	36
3.2 Gerosios praktikos pavyzdžiai	37
3.2.1 Lankstumas nustatant senaties terminų pradžią	37
3.2.2 Labai ilgi absolutūs senaties terminai arba jų nebuvimas	38
3.2.3 Prioriteto suteikimas teismo procesams, kurių senaties terminas artėja prie pabaigos.....	38
3.2.4 Senaties termino sustabdymas ar nutraukimas, kuomet kaltinamasis įvykdo dar vieną nusikaltimą.....	38
3.2.5 Informacijos ir statistinių duomenų prieinamumas.....	39
4. Vienuolika trumpų šalių profilių	40

Laikas baigėsi:

Senaties terminai ir baudžiamasis persekiojimas už korupciją ES šalyse narėse

Santrauka

Šioje studijoje vertinama senaties terminų (ST) įtaka baudžiamajam persekiojimui už korupcijos nusikaltimus Europos Sąjungoje (ES). Ji paremta 27 tyrimais, kuriuose, siekiant nustatyti trūkumus ir sektinas praktikas, buvo tiriamas ST institutas skirtingų šalių teisiniuose kontekstuose.

Tyrimo metu nustatyta, kad su korupcija susijusius nusikaltimus įvykdžiusių asmenų nebaudžiamumas kelia didelį susirūpinimą visoje ES. Pagrindinės nustatytos problemos buvo per mažas nustatomų korupcijos atvejų skaičius, žmogiškųjų išteklių stoka bei teisėsaugos institucijų ir teisminių institucijų darbuotojų kompetencijos trūkumas. Daugelyje Europos šalių antikorpucinių įstatymų vykdymą apsunkina užsitęsę bylų nagrinėjimai bei, kai kuriais atvejais, dideli biurokratijos mastai, taip pat reikalavimai pateikti perteklinį kiekį įrodymų.

Šiame kontekste senaties terminai dažnai yra pernelyg trumpi, kad būtų galima asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn, ypač esant ribotoms galimybėms prireikus pratęsti senaties termino trukmę.

Kai kuriose Europos šalyse tam tikri ST nustatymo tvarkos aspektai kelia rimtų problemų: Graikijoje, Italijoje ir Portugalijoje teismo procesas gali būti iš esmės nutrauktas, net jei pirmojoje instancijoje asmuo buvo pripažintas kaltu. Be to, Graikijos sistema numato itin palankias ST išimtis, taikomas beveik vien tik politikams. Prancūzijoje senaties terminai, taikomi su korupcija susijusiems nusikaltimams, yra pernelyg trumpi, kad būtų galima užtikrinti veiksmingą baudžiamąjį persekiojimą, o Ispanijoje kai kurių korupcijos nusikaltimų ST yra labai trumpi, nors kitų nusikaltimų ST galima laikyti adekvačiais.

Daugelyje Europos jurisdikcijų ST nustatymo tvarkose yra trūkumų ir spragų. Tarptautinis bendradarbiavimas baudžiamųjų bylų ir teisinės neliečiamybės nuostatų klausimais, kuris dažnai lemia didelį vėlavimą, dažnai nelaikomas priežastimi bylų pratęsti. Nors iki šiol dėl šios priežasties buvo nutrauktas tik nedidelis skaičius teismo procesų, tai kelia susirūpinimą, ypač sudėtingų bylų, kurios gali būti tarptautinio pobūdžio ir kurioms spręsti būtinas tarptautinis bendradarbiavimas, atveju.

Tik 10 iš 27 ES valstybių narių buvo galima surinkti duomenis apie teismo procesų, baigtų dėl ST, skaičių. Nors daugeliu atvejų turimi statistiniai duomenys nurodo gana mažą dėl šios priežasties baigtų teismo procesų procentą, yra dvi vertos paminėti išimtys.

Nuo 2005 metų viena iš dešimties bylų Italijoje bei iki keturių procentų baudžiamųjų teismo procesų Slovakijoje buvo atmesta baudžiamoji persekiojimo etapo metu.

Kelios Europos jurisdikcijos rodo gerosios praktikos pavyzdį, o naujausios jų vykdytos reformos pagerino ST nustatymo nusikaltimams, susijusiems su korupcija, tvarkas. Keliais atvejais ST laikotarpiai buvo gerokai pailginti arba pagrindai, kuriais remiantis

Laikas baigėsi:

Senaties terminai ir baudžiamasis persekiojimas už korupciją ES šalyse narėse

Santrauka

ST buvo sustabdyti arba nutraukti, buvo pratęsti. Tačiau neseniai įvykusios reformos Italijoje lėmė, kad senaties terminai buvo dar labiau sutrumpinti.

Pagrindinės šio tyrimo rekomendacijos skirtingų šalių politikams yra atidžiai peržiūrėti savo šalių ST nustatymo tvarkas ir panaikinti bet kokias esamas spragas, trukdančias tirti korupcijos nusikaltimus. Turint omenyje, kad itin sudėtingus korupcijos atvejus ypač sunku atskleisti ir pradėti juos padariusių asmenų baudžiamąjį persekiojimą, tokių sunkių korupcijos nusikaltimų senaties terminai turėtų būti 10 metų ar ilgesni. ST turėtų būti apskaičiuojamas atsižvelgiant į korupcijos bylų ypatumus. ST nustatymo tvarka turi numatyti teismo proceso užlaikymus, kylančius kuomet teismo proceso šalis turi teisinį neliečiamumą, arba dėl tarptautinio bendradarbiavimo. ST neturėtų leisti pasibaigti procesui po pirmosios instancijos nuosprendžio.

Priešingu atveju kyla rizika, jog nuosprendis kaltinamajam nebus įvykdytas dėl apeliacinių instancijų nustatyto senaties termino. Siekiant nustatyti ST įtaką teisingumo vykdymui, reikia rinkti ir suteikti galimybę naudotis duomenimis apie baudžiamąsias bylas, nutrauktas dėl ST. Sistemos trūkumams nustatyti ir jiems pašalinti taip pat reikia fiksuoti konkrečias priežastis, dėl kurių nutraukiamos bylos.

Absolūtus senaties terminas

Absolūtus senaties terminas yra ilgiausias laikotarpis, per kurį galima pareikšti ieškinį įtariamam asmeniui. Absolūtus senaties terminas negali būti pratęstas jokiais aplinkybėmis, nepaisant pagrindų nutraukimui, sustabdymui ar pratęsimui buvimo ar nebuvimo.

Piktnaudžiavimas pareigomis

Piktnaudžiavimu pareigomis ar tarnybine padėtimi vadinami veiksmai, atliekami (arba neatliekami) valstybės pareigūno, jam ar jai vykdant savo pareigas ir pažeidžiant teisę. Toks veiksmas atliekamas (arba neatliekamas) valstybės pareigūnui siekiant nepagrįstos naudos sau ar kitam asmeniui ar subjektui.

Administracinis procesas

Administraciniu procesu yra priimamas neteisminis sprendimas dėl prasižengimo ar kaltės ir gali būti taikomos įvairių formų sankcijos. Administracinius procesus dažnai vykdo vyriausybės ar kitos viešosios institucijos.

Sunkinančiomis aplinkybėmis padarytas teisės pažeidimas

Nusikaltimas arba civilinės teisės pažeidimas, laikomas sunkesniu dėl aplinkybių, kurios atsiranda arba jau yra nusikaltimo arba civilinės teisės pažeidimo padarymo metu, pavyzdžiui, mirtino ginklo turėjimas arba nusikalstamas nerūpestingumas kitų asmenų saugumo atžvilgiu.

Sunkinančiomis aplinkybėmis padaryto pažeidimo vykdytojui dažniausiai skiriama griežtesnė bausmė nei nesunkinančiomis aplinkybėmis įvykdytų teisės pažeidimų formų vykdytojui.

Įtariamasis

Tai asmuo, apkaltintas padaręs nusikaltimą ar kitą nusikalstamą veiką, tačiau kurio kaltė dar neįrodyta.

Apeliacinė instancija

Apeliacinė instancija yra teismo proceso etapas, kurio metu nepatenkinta teismo sprendimu teismo proceso šalis kreipiasi į aukštesnės instancijos teismą, kuriam suteikta galia peržiūrėti ir pakeisti galutinį žemesnės instancijos teismo sprendimą remiantis nutarimu, kad teismo nuosprendis buvo priimtas klaidingai pritaikius įstatymą.

Apeliacinė jurisdikcija

Apeliacinė jurisdikcija – aukštesnės instancijos teismo teisė peržiūrėti ir pakeisti galutinį žemesnės instancijos teismo sprendimą remiantis tuo, kad sprendimas pagrįstas klaidingu įstatymų taikymu. Priklausomai nuo bylos rūšies ir sprendimo, apeliacinis peržiūrėjimas susideda iš visiškai naujo bylos nagrinėjimo; bylos nagrinėjimo, kurio metu apeliacinis teismas atsižvelgia į faktines žemesnės instancijos teismo nustatytas bylos

aplinkybes; arba žemesnės instancijos teismo tam tikrų teisinių nutarčių peržiūrėjimo.

Kyšininkavimas

Naudos siūlymas, žadėjimas, davimas, priėmimas ar prašymas siekiant paskatinti atlikti veiksmus, kurie yra laikomi neteisėtais, neetiškais ar piktnaudžiaujančiais pasitikėjimu. Paskatinimu gali būti laikomos dovanos, paskolos, honorarai, atlygiai ar kiti privalumai (mokesčiai, paslaugos, dovanos, t.t.). Kyšio siūlymas dažniausiai laikomas aktyviu kyšininkavimu, o kyšio priėmimas – pasyviu kyšininkavimu.

Įrodinėjimo pareiga

Įrodinėjimo pareiga – atsakovo civilinėje ar įtariamojo baudžiamojoje byloje pareiga įrodyti ar paneigti ginčijamą faktą. Įrodinėjimo pareiga gali apibrėžti šią pareigą arba ji gali apibrėžti šalį, kuriai tenka ši įrodinėjimo pareiga. Baudžiamosiose bylose įrodinėjimo pareiga tenka ieškinį pareiškusiajai šaliai, kuri privalo įrodyti, kad įtariamasis yra kaltas prieš prisiekusiesiems jį ar ją pripažįstant kaltu. Kai kuriose jurisdikcijose atsakovo prievolė yra nustatyti tam tikrų faktų, kurie duotų pagrindo gynybai, buvimą, pvz.: pareiškimas dėl nepakaltinamumo. Civilinėse bylose įrodinėjimo pareiga paprastai tenka ieškovui, tačiau iš atsakovo gali būti pareikalauta įrodyti tam tikrus gynybos argumentus.

Kontinentinė teisė

Tai yra teisės normų visuma, tiesiogiai kilusi ir išsivysčiusi iš romėnų teisės. Pagrindinė kontinentinės teisės savybė yra ta, kad ši teisė yra rašytinė. Jos normos yra sisteminamos, o ne nustatinėjamos kaip bendrojoje teisėje (nerašytuose įstatymuose), remiantis teisėjų išvadomis.

Civilinis teismo procesas

Civiliniuose teismo procesuose civilinius ieškinius pateikia juridiniai asmenys, fiziniai asmenys ar valstybė su tikslu užsitikrinti žalos, patirtos dėl atsakovo veiksmų, atlyginimą.

Bendroji teisė

Teisės normų visuma, labiau pagrįsta teismo sprendimais ir juose numatytais doktrinomis, papročiais ir įprastine praktika, nei susisteminta rašytine teise.

Bendroji teisė sudaro Anglijos ir daugelio kitų anglakalbių šalių teisinės sistemos pagrindą. Daugelis buvusių Didžiosios Britanijos kolonijų turi bendrąją teisę pagrįstą teisinę sistemą.

Pakartotinis nusižengimas

Pakartotiniu nusižengimu laikomi atvejai, kai atsakovas įvykdo eilę glaudžiai susijusių nusižengimų. Pavyzdžiui, pasikartojantys kyšininkavimo atvejai.

Baudžiamasis teismo procesas

Baudžiamasis teismo procesas – tai valstybės ieškiniai, iškelti prieš fizinį ar juridinį asmenį.

Atsakovas

Fizinis ar juridinis asmuo, kuriam pateikiamas ieškinys ar reikalavimas teisme.

Drausminis procesas

Drausminis procesas apima sankcijas prieš viešojo ar privataus sektoriaus darbuotojus, remiantis darbo sutartimis ar kitais teisiniais įsipareigojimais, išplaukiančiais iš darbuotojo užimamų pareigų ar tiesioginio darbo, o ne bendraisiais iš baudžiamosios ar administracinės teisės kylančiais įpareigojimais.

Grobstymas

Kuomet asmuo, užimantis pareigas vyriausybiniame institucijoje, organizacijoje ar privačioje įmonėje, nesąžiningai ir neteisėtai pasisavina ar kitaip panaudoja jam patikėtas lėšas ir prekes asmeninio praturtėjimo ar kitos veiklos tikslais.

Pratęsimas

Ieškinio senaties įstatymo atžvilgiu, pratęsimas prailgina ieškinio senaties terminą konkrečiam laiko tarpui. Pratęsimo pagrindai skirtingose jurisdikcijose skiriasi, tačiau dažniausiai pasitaikantis pratęsimo pagrindas yra tyrimo priemonių, reikalaujančių daug laiko, taikymas.

Sunkus nusikaltimas

Sunkus nusikaltimas, kaip pvz. žmogžudystė, išprievartavimas, vagystė įsilaužiant. Už sunkų nusikaltimą baudžiama griežtesne bausme nei už baudžiamąjį nusižengimą.

Pirmoji instancija

Teismo proceso pradžia arba pirmas teismo posėdis. Pirmoji instancija vyksta žemesnės instancijos teisme.

Stambaus masto korupcija

Veiksmas, atlikti aukštu vyriausybinio lygiu, kurie iškreipia valstybės politiką ar svarbiausias valstybės funkcijas, leidžiantys vadovams gauti naudos viešųjų gėrybių sąskaita. Stambi korupcija dažniausiai (tačiau ne visuomet) reiškia tą patį, ką ir politinė korupcija.

Neteisėtas praturtėjimas

Korumpuotas neteisėto praturtėjimo veiksmas gali būti apibrėžtas kaip ženklus valstybės tarnautojo turto padidėjimas, kurio jis negali pagrįstai paaiškinti pasiremdamas teisėtai gaunamomis pajamomis.

Imunitetas

Šios studijos tikslais neliečiamybe laikomas politiko atleidimas nuo baudžiamojo persekiojimo. Tam, kad būtų užkirstas kelias politiškai motyvuotiems patraukimams teisinėn atsakomybėn, kai kuriose šalyse politikams suteikiama politinė neliečiamybe (imunitetas) dėl veiksmų, kuriuos jie atlieka vykdydami savo pareigas.

Nebaudžiamumas

Atleidimas nuo juridinės bausmės.

Kaltinamasis aktas

Rašytinis pareiškimas, kuriuo šalis kaltinama įvykdžiusi nusikaltimą ar kitą teisės pažeidimą.

Instancija

Teismo proceso veiksmas ar etapas.

Senaties termino eigos nutraukimas

Senaties termino eigos nutraukimo atveju prasideda naujas ieškinio senaties terminas, dažniausiai identiškas ankstesniam. Senaties termino eigos nutraukimo pagrindai skiriasi priklausomai nuo jurisdikcijos, tačiau dažnai apima tokias teismo nagrinėjimo aplinkybes kaip bylos iškėlimas ar perdavimas teismui.

Tyrimas

Su nusižengimu susijusių faktų ir aplinkybių atskleidimo procesas. Kuomet ieškinio senaties terminas taikomas tyrimo laikotarpiui, tyrimas privalo būti užbaigtas ir kaltinimai pateikti iki senaties termino pabaigos.

Baudžiamasis nusižengimas

Smulkus teisės pažeidimas, mažiau pavojingas nei sunkus nusikaltimas.

Pinigų plovimas

Neteisėtai ar nesąžiningai įgytų pinigų tikrosios kilmės, nuosavybės teisių ar vietos nuslėpimas, užmaskuojant teisėta ekonomine veikla.

Abipusė teisinė pagalba

Abipusė teisinė pagalba (ATP) – oficialus procesas, kurio metu šalys prašo ir teikia pagalbą gaunant įrodymus vienoje šalyje, tiriant nusikaltimus ar atliekant procesinius veiksmus kitoje šalyje.

Trukdymas vykdyti teisingumą

Trukdymas vykdyti teisingumą gali būti apibrėžtas kaip fizinės jėgos panaudojimas, grasinimai, bauginimai arba naudos žadėjimas, siūlymas ar davimas, siekiant priversti duoti melagingus

parodymus ar kliudyti duoti parodymus teisiniame bylos nagrinėjime ryšium su nusikaltimo ar kito nusižengimo padarymu.

Pažeidėjas

Asmuo, pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą ar kitą teisės pažeidimą.

Tęstinis nusižengimas

Neteisėta veikla, vykdoma nenutrūkstamą laiko tarpą, pvz.: prekybos žmonėmis tinklo valdymas.

Baudžiamasis persekiojimas

Teisminės procedūros prieš asmenį pradėjimas ir vykdymas. Kuomet senaties terminas taikomas baudžiamojo persekiojimo laikotarpiui, baudžiamasis persekiojimas privalo būti užbaigtas ir teismo sprendimas priimtas iki senaties termino pabaigos.

Santykinis senaties terminas

Santykinis senaties terminas – maksimalus laikotarpis, per kurį įtariamajam gali būti iškelta baudžiamoji ar civilinė byla, tačiau kuris gali būti pratęstas dėl konkrečių sulaikymo, sustabdymo ar pratęsimo priežasčių.

Visuomenės ramybė

Visuomenė santarvės ir ramybės būsenoje. Ieškinio senaties įstatymas skirtas prisidėti prie visuomenės ramybės. Senų nusikaltimų baudžiamasis persekiojimas iššaukia nesaugumo jausmą ir užkerta kelią daryti teigiamą socialinį poveikį seniems konfliktams ir jų negatyviems padariniams.

Ieškinio senaties įstatymas

Senaties terminai – įstatymu reglamentuoti terminai, kuriais nustatomas maksimalus laikotarpis, per kurį įtariamajam gali būti iškelta baudžiamoji ar civilinė byla. Senaties terminai padeda stiprinti tyrimo procedūros ir teismo proceso nešališkumą ir veiksmingumą.

Absolūtus senaties terminas civiliniame procese

Absolūtus senaties terminas civiliniame procese – terminas, naudojamas apibrėžti nebepratęsią senaties terminą civiliniame procese.

Teismo šaukimas

Teismo potvarkis, kuriuo reikalaujama, kad asmuo atvyktų į teismą duoti parodymus. Neatvykimas į teismą esant teismo šaukimui laikomas baudžiamuoju nusižengimu.

Sustabdymas

Senaties termino sustabdymas laikomas pertrauka ar pauze. Pasibaigus sustabdymo laikotarpiui, senaties terminas tęsiasi

toliau. Sustabdymo pagrindas skiriasi priklausomai nuo jurisdikcijos, tačiau dažniausiai jis apima atsakovo neliečiamybės ar ligos atvejus.

Teisės į teisingą teismą pažeidimas

Žalingas poveikis asmens teisei į teisingą teismą.

Civilinės teisės pažeidimas

Civilinės teisės pažeidimas (neįtraukiant sutarties pažeidimo), kuris pagal įstatymą turi būti atlygintas priteisiant žalos atlyginimą. Civilinės teisės pažeidėjui gali būti pateiktas civilinis ieškinys.

Įtakos darymas

Naudos žadėjimas, siūlymas ar davimas asmeniui arba naudos prašymas ar priėmimas, tiesiogiai ar netiesiogiai, su tikslu, kad asmuo piktnaudžiautų savo faktine ar tariama įtaka, siekiant palankesnės padėties veiksmo kurstytojui ar bet kuriam kitam asmeniui. Įtakos darymas taip pat dažniausiai skirstomas į aktyvią formą (naudos davimas mainais į įtaką) ir pasyvią formą (naudos prašymas ar priėmimas mainais į įtaką).

Pranešimas (pranešimas apie korupcijos ar neteisėtos veiklos faktus)

Tai informacijos apie pastebėtą įstatymo pažeidimą organizacijoje ar jo riziką atskleidimas fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie, tikėtina, gali imtis atitinkamų veiksmų. Ankstyvas pažeidimo ar jo rizikos atskleidimas gali apsaugoti žmogaus teises, išgelbėti gyvybes bei užtikrinti teisės normų laikymąsi. Pranešimas (pranešimas apie korupcijos ar neteisėtos veiklos faktus) vis labiau pripažįstamas veiksmingu antikorupciniu įrankiu.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos

Įvadas

Ieškinio senaties terminai (ST) yra teisinės nuostatos, nustatančios maksimalų laikotarpį, per kurį galima pateikti baudžiamąjį arba civilinį ieškinį įtariamam nusikaltėliui. ST, taip pat vadinami ieškinių senaties terminais, skatina sąžiningas ir efektyvias tyrimų procedūras ir teismo procesus bei prisideda prie visuomenės ramybės.

Deja, senaties terminai taip pat gali tapti kliūtimis baudžiamajam persekiojimui vykdyti, nes praktikoje į senaties termino laikotarpį taip pat įeina baudžiamojo persekiojimo etapas, t.y., net jei pateikiamas ieškinys įtariamajam, byla gali būti nutraukta dėl senaties termino. Standartinės ST nuostatos, jei ST yra pernelyg trumpas arba nėra lankstaus jo taikymo galimybių vykdant baudžiamąjį persekiojimą, gali nulemti su korupcija susijusių nusikaltimų nebaudžiamumą, nes pastarieji neretai paaiškėja po ilgo laiko. Dar vienas nerimą keliantis aspektas susijęs su tarpvalstybinės korupcijos atvejais, nes teisinis bendradarbiavimas tarp šalių gali gerokai užvilkti procesą.

Visos susijusios tarptautinės institucijos pabrėžė, kad adekvatūs senaties terminai būtini veiksmingam baudžiamajam korupcijos persekiojimui vykdyti ir suformavo instrumentus atitinkamoms nuostatoms nustatyti.¹

Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (*angl.* Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)) Kyšininkavimo darbo grupė (*angl.* Working Group on Bribery (WGB)) drauge su Europos Tarybos Valstybine grupe prieš korupciją (*angl.* Group of States against Corruption (GRECO)) įtraukė ST vertinimą į savo peržiūros mechanizmus dėl atitinkamų konvencijų įgyvendinimo.²

Deja, kol kas nėra išsamaus tarptautinio su korupcija susijusių senaties terminų standarto, o tarptautinės institucijos ne visada aiškiai ir nuosekliai šiais klausimais konsultuodavo savo valstybes nares.

Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Kyšininkavimo darbo grupė (*angl.* OECD WGB) pabrėžia, kad kompleksinių šios problemos tyrimų stoka neleidžia tinkamai įvertinti, ar senaties terminai yra pakankami tarptautiniam kyšininkavimui tirti ir baudžiamajam persekiojimui vykdyti.³

Ši ataskaita iš dalies užpildo šią spragą pateikdama korupcijos ir nusikaltimų, susijusių su korupcija, senaties terminų Europos

¹ Žr. Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (*angl.* OECD) Kovos su kyšininkavimu konvenciją, 6 straipsnį ir Jungtinių Tautų Konvenciją prieš korupciją (*angl.* UNCAC), 29 straipsnį. Ši problema iškelta ir trečiajame Europos Tarybos Valstybių grupės prieš korupciją (*angl.* GRECO) vertinimo etapo rekomendacijose.

² Jungtinių Tautų Konvencijos prieš korupciją (*angl.* UNCAC) peržiūros mechanizmas neseniai parengtas, todėl rezultatų kol kas nėra.

³ Žr. pvz. „Korupcija – tarptautinių standartų baudžiamojoje teisėje žodynas“ (*angl.* Corruption - A Glossary of International Standards in Criminal Law), OECD (2008) 55f. psl. <http://www.oecd.org/dataoecd/41/57/41650182.pdf>) bei 2-o etapo laikotarpio vidurio studija, OECD WGB 2006 <http://www.oecd.org/dataoecd/19/39/36872226.pdf>.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomen- dacijos

Ataskaitos aprėptis

Sajungoje (ES) apžvalgą. Joje apžvelgiama ST svarba kovai su korupcija, analizuojamos antikorpucinio įstatymo įgyvendinimo problemos bei identifikuojama Europos Sąjungos šalyse naudojama geroji praktika.

Ataskaitos aprėptis

Ši studija sudaryta visų 27 ES valstybių narių nacionalinių studijų pagrindu. Šalių duomenys buvo surinkti dviem lygmenimis. 11-oje šalių (Austrijoje, Bulgarijoje, Čekijos Respublikoje, Graikijoje, Vengrijoje, Airijoje, Italijoje, Lietuvoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovakijoje) išsamias problemos studijas atliko šių šalių „Transparency International“ (TI) nacionaliniai skyriai. Likusiose 16-oje ES valstybių narių,⁵ buvo atliktas apžvalginis vertinimas. Rezultatai buvo aptarti tarptautiniame ekspertų susitikime, kuriame dalyvavo OECD WGB bei Jungtinių Tautų Kovos su narkotikais ir nusikalstamumu biuro (angl. UNODC) atstovai.

Tyrime aptarti visi korupcijos ir su korupcija susiję nusikaltimai taip, kaip apibrėžti Jungtinių Tautų Konvencijoje prieš korupciją (angl. UNCAC), t.y., kyšininkavimas, grobstymas, neteisėtas įtakos darymas, piktnaudžiavimas pareigomis, neteisėtas praturtėjimas, trukdymas vykdyti teisingumą ir pinigų plovimas. Analizuojamas ne tik šių nusikaltimų vykdymas, bet ir dalyvavimas juose, pasikėsinimas įvykdyti bei bendrininkavimas vykdant su korupcija susijusius nusikaltimus. Pinigų plovimas į šį tyrimą įtrauktas dėl savo vidinio ryšio su korupcija: korumpuoti nusikaltėliai, norėdami pasinaudoti lėšomis, įgytomis vykdant neteisėtą veiklą, turi paslėpti šių lėšų šaltinį bei galiausiai paversti šias lėšas legaliomis. Šiame tyrime buvo įvertinta ST reikšmė antikorpucinio įstatymo įgyvendinimui skirtingose teisės normų grupėse (baudžiamuosiuose, civiliniuose, administraciniuose ir drausminiuose procesuose) bei esant skirtingiems nusikaltimų tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo etapams.

Deja, galimybės palyginti skirtingų šalių duomenis yra ribotos, nes ne visos ES jurisdikcijos yra įtraukusios šiuos nusikaltimus į savo nacionalinę teisę. Skirtingose šalyse korupcijos nusikaltimai taip pat gali būti skirtingai reglamentuojami, o tai turi skirtingą įtaką ST trukmei.

⁴ Davigo, Piercamillo and Mannozi, Grazia: La currozione in Italia. Percezione sociale e controllo penale, Bari, Laterza, 2007. P. Davigo yra Kasaziones Aukščiausio Teismo narys, o p. Mannozi yra Insubrijos Universiteto baudžiamosios teisės profesorė.

⁵ Konkrečiai - Belgija, Kipras, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Lenkija, Slovėnija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologija

Ši studija yra Europos Komisijos bendrai finansuojamo projekto dalis. Abiejų tyrimo būdų - išsamių ir apžvalginių studijų - metodologiją bendrai parengė projekto partneriai, t.y., TI sekretoriatas bei 11 TI nacionalinių skyrių Austrijoje, Bulgarijoje, Čekijos Respublikoje, Graikijoje, Vengrijoje, Airijoje, Italijoje, Lietuvoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovakiijoje. Informacija buvo renkama tikrinant dokumentus, pildant anketas ir vykdant vietos ekspertų apklausas. Į dokumentų patikrą įėjo aktualių teises aktų nuostatų ir mokslo darbų, vertinimų bei tarptautinių organizacijų, pvz., OECD WGB ir GRECO, parengtų ataskaitų analizė bei statistinių duomenų apie ST laikotarpį trukmę bei teismo procesus, baigtus dėl suėjusio ST, rinkimas bei analizė. Šią informaciją papildė prokurorų, teisėjų, akademikų, Vidaus reikalų ministerijų ir vietinių, kovos su korupcija tarnybų pareigūnų bei pilietinės visuomenės atstovų įžvalgos. Nacionalines studijas, metodologijas ir susijusius informacinius dokumentus galima rasti TI svetainėje www.transparency.org. 11 išsamių studijų taip pat galima rasti kiekvienos šių šalių nacionalinio skyriaus svetainėje.

Nebaudžiamumas dėl praėjusio laiko

2003 metų rugsėjį Lietuvoje teisėjas atmetė baudžiamąją bylą, pagal kurią kaltinamieji buvo teisiami dėl 2.6 milijono USD pasisavinimo. 2007 metais Teisėjų etikos ir drausmės komisija atsisakė paskirti teisėjui drausminę nuobaudą remdamasi faktu, kad trejų metų drausminis ST pasibaigė.⁶

Pagrindiniai rezultatai

Europos Sąjungoje nebaudžiamumas už korupciją ir su korupcija susijusius nusikaltimus kelia didelį susirūpinimą. Vaidmuo, kurį šiame kontekste vaidina ST, įvairiose šalyse skiriasi ir yra glaudžiai susijęs su bendru teisėsaugos institucijų ir teismų veiklos efektyvumu.

Pagrindiniai nebaudžiamumo už korupciją ir su ja susijusių nusikaltimų tyrimo rezultatai:

- Mažas atskleidžiamų korupcijos atvejų skaičius ES buvo įvardytas pagrindine problema. Korumpuotas elgesys dažniausiai naudingas visoms dalyvaujančioms šalims ir dauguma atvejų nėra tiesioginės aukos, kuri galėtų pateikti kaltinimus. Korumpuotas elgesys paprastai yra užslaptintas, o tai reiškia, kad jis gali niekada ir neišaiškėti, nebent apie tai praneštų, trečiasis asmuo.

⁶ EBSW palankų sprendimą priėmusi teisėja – nebaudžiama // www.delfi.lt (2007 m. liepos 12 d.), <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=13767288>.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomen- dacijos

Pagrindiniai rezultatai

Dėl to pranešimas⁷ ir poreikis veiksmingai apsaugoti pranešėjus buvo nurodyta kaip labai svarbi problema, kurią reikia spręsti daugelyje Europos šalių.

- Žmogiškųjų išteklių ir teisėsaugos institucijų bei teismų sistemos darbuotojų kompetencijos trūkumas buvo pripažintas dar viena didele kliūtimi efektyviam korupcijos atvejų tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui ES vykdyti. Korupcijos atvejus dažnai sunku identifikuoti, tirti bei vykdyti baudžiamąjį persekiojimą. Daugelyje šalių trūksta kvalifikuotų tyrėjų korupcijos atvejams ir ekonominiams nusikaltimams bendrai tirti.
- Daugelyje Europos šalių procesai trunka ilgai, kartais prie to prisideda dideli biurokratijos mastai bei reikalavimai pateikti perteklinį kiekį įrodymų, o tai sudaro dideles kliūtis antikorupcinio įstatymo įgyvendinimui. Esant tokioms aplinkybėms, ST dažnai yra pernelyg trumpi, kad būtų įmanoma vykdyti baudžiamąjį persekiojimą, ypač jei yra ribotos galimybės prireikus pratęsti senaties termino trukmę.
- Daugelyje Europos šalių visuomenė menkai pasitiki teisėsauga, todėl dvejojama pranešti apie įstatymų pažeidimus, dėl ko nustatoma nedaug korupcijos atvejų.

---

⁷ Pranešėjai atskleidžia informaciją apie pastebėtą įstatymo pažeidimą organizacijoje ar jo riziką fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie, tikėtina, gali imtis atitinkamų veiksmų. Daugelyje Europos šalių pranešėjai nepakankamai apsaugomi, o jų pranešimai nėra tinkamai nagrinėjami. Daugiau informacijos rasite: http://www.transparency.org/global_priorities/other_thematic_issues/towards_greater_protection_of_whistleblowers

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos

Konkrečios išvados apie ST nustatymo tvarkas ES valstybėse narėse

Konkrečios išvados apie ST nustatymo tvarkas ES valstybėse narėse

- Kai kuriose Europos šalyse tam tikri ST nustatymo tvarkos aspektai kelia rimtų problemų: Graikijoje, Italijoje ir Portugalijoje teismo procesas gali būti iš esmės nutrauktas, net jei pirmojoje instancijoje asmuo buvo pripažintas kaltu. Be to, Graikijoje egzistuoja itin palanki ST nustatymo tvarka parlamento ir vyriausybės nariams.
- Prancūzijoje senaties terminai daugeliui su korupcija susijusių nusikaltimų yra trys metai. Nors ir yra tam tikri senaties termino sustabdymo mechanizmai, esant tokiam trumpam senaties terminui neįmanoma garantuoti efektyvaus baudžiamojo persekiojimo. Ispanijoje senaties terminai kai kuriems korupcijos nusikaltimams, pvz., aktyviajam kyšininkavimui, yra labai trumpi, tuo tarpu kitiems, kaip antai pinigų plovimui, laikomi pakankamais.
- Daugelyje Europos jurisdikcijų ST nustatymo tvarkose yra trūkumų ir spragų, pavyzdžiui, teisinės neliečiamybės arba abipusės teisinės pagalbos prašymo nelaikymas priežastimi sustabdyti senaties terminą. Nors tyrimo metu daugelyje šių jurisdikcijų nebuvo aptikta korupcijos atvejų, kuriuos padarę asmenys būtų išteisinti dėl šių ST nustatymo tvarkų spragų, negalima garantuoti, jog ateityje šios spragos netaps priežastimi, dėl kurios įtariamai nusikaltėliai liks nenubausti, todėl jas reikia ištaisyti.
- Tuo pat metu kai kurios jurisdikcijos teikia gerosios praktikos pavyzdį, kaip antai: ST taikymas tik proceso tyrimų etapui arba

Įtariamai korumpuotų eksporto sandorių tyrimas Švedijoje nutrauktas dėl ST

2009 metų birželį Švedijos prokuroras Christer van der Kwast nutraukė tris tyrimus dėl SAAB dalyvavimo įtariamai korumpuotuose eksporto sandoriuose su Čekijos Respublika, Vengrija ir Pietų Afrika. Jis pareiškė, kad yra aiškių įrodymų, jog byla buvo „itin svarbi tiek sisteminiu požiūriu tiek sandorių verte. Vykdam šiuos sandorius keliose šalyse buvo nuslėpti šimtai milijonų Švedijos kronų mokesčių, be to, yra rimtų požymių, jog buvo kyšininkaujama.“ Atliekant tyrimus buvo analizuojami įrodymai, surinkti nuo 90-ųjų vidurio iki šio tūkstantmečio pradžios. Deja, senaties terminas buvo per trumpas baudžiamajam pažeidimų įvykdytų iki 2004-ųjų liepos, persekiojimui įvykdyti. Mark Pieth, Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. OECD) kovos su kyšininkavimu darbo grupės pirmininkas išreiškė rūpestį dėl tyrimo sustabdymo: „Galima kelti klausimą, ar Švedija išties laikosi OECD konvencijos“, interviu teigė Mark Piel.⁸

⁸ <http://www.pbs.org/frontlineworld/stories/bribe/2009/07/global-corruption-roundup-ii.html>; http://svt.se/2.58360/1.1597692/utskriftsvanligt_format?printerfriendly=true

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos

[Konkrečios išvados apie ST nustatymo tvarkas ES valstybėse narėse](#)

tam tikri mechanizmai, skirti atsižvelgti į korupcijos bylų ypatybes.

- Tyrimas bendrai parodė, kad ST turi itin didelę reikšmę politinei ir didelio masto korupcijai, byloms, susijusioms su aukšto rango politikais ir sudėtingoms bylomis, kurios gali būti tarptautinio pobūdžio ir kurioms spręsti būtinas tarptautinis bendradarbiavimas.
- Daugelyje Europos šalių naujausios reformos pagerino ST nustatymo nusikaltimams, susijusiems su korupcija, tvarkas. Keletu atvejų ST laikotarpiai buvo gerokai pailginti arba praplėsti pagrindai, kuriais remiantis ST sustabdomas arba nutraukiamas. Deja, neseniai įvykusios reformos Italijoje lėmė, kad senaties terminai buvo dar labiau sutrumpinti.

Duomenų apie teismo procesus, nutrauktus suėjus senaties terminams, stoka

Kaip minėta anksčiau, vykdant nacionalinius tyrimus šiam projektui, buvo renkami ir analizuojami statistiniai duomenys apie teismo procesų, nutrauktų dėl ST, procentą. Deja, šie duomenys buvo prieinami tik 10 iš 27 tirtų šalių. Tačiau, net ir surinkus statistinius duomenis, juose neatspindimos bylos, kurios nebuvo pradėtos, nes apie

jas buvo pranešta per vėlai, o pareigūnai galėjo nuspėti, jog tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo nepavyks baigti per numatytą laikotarpį.⁹ Keletas tyrėjų nurodė, jog tikrasis skaičius bylų, pasibaigusių netiesiogiai dėl ST, galimai yra gerokai didesnis nei pateikta statistiniuose duomenyse. Dėl šios priežasties rezultatai nėra visiškai išsamūs.

Remiantis turimais duomenimis, dauguma atvejų mažiau nei vienas procentas tyrimų ir teismo procesų yra nutraukiami dėl ST, nors yra keletas išimčių, kuomet pateikiami gerokai didesni skaičiai. Bulgarijoje ir Vengrijoje kai kuriais metais buvo nutraukta 25 ar net 32 procentai baudžiamųjų tyrimų. Deja, nėra duomenų ar tai buvo padaryta dėl ST ar kitų priežasčių., pvz., įkalčių stokos.

Duomenų reikšmė politikos reformoms

Tarp 2004 ir 2008 Portugalijoje tik 0,5 procento su korupcija susijusių bylų buvo nutraukta dėl ST. Deja, šis nedidelis skaičius bylų dažniausiai yra susijęs su didžiausiomis sumomis ir žinomais politikos veikėjais. Dėl šios priežasties būtina koreguoti atitinkamas nuostatas, nes jose egzistuojančios spragos sudaro sąlygas stambaus masto korupcijos byloms baigtis nebaudžiamumu. Ši išvada padaryta vadovaujantis Portugalijos tyrimų institutų atlikta išsamia duomenų analize.¹⁰

⁹ Vengrijoje reikiami statistiniai duomenys yra renkami. Remiantis jais, 2006-aisiais tyrimų institucijos keturis kartus dėl ST atmetė skundą arba ataskaitą apie korupcijos nusikaltimus, 2007-aisiais - tris kartus, o 2008-aisiais - du.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomendacijos

Rekomendacijos

Ypač dideli rūpestį kelia jurisdikcijos, kurių baudžiamųjų bylų, nutrauktų dėl ST, skaičius yra didelis. Skaičiai itin dideli Italijoje: nuo 2005-ųjų metų nuo 10 iki 13 procentų visų baudžiamųjų bylų buvo nutraukta dėl ST, o tai reiškia, kad vienas iš 10 teismo procesų baigėsi nenubaudus įtariamojo nusikaltėlio. Pastaraisiais metais Slovakijoje buvo nutraukta beveik keturi procentai baudžiamųjų bylų. Daugiau informacijos rasite 1 priede.

Rekomendacijos

Daugelis tyrėjų ir vietos ekspertų pabrėžė, kad teisėsaugos institucijų bei teismų sistemos veiklos neefektyvumas yra pagrindinis rūpestis, sudarantis kliūtis veiksmingam baudžiamajam korupcijos persekiojimui vykdyti, ir tai reikia spręsti.

Nors kiekvienos jurisdikcijos ST nustatymo tvarkas derėtų vertinti atsargiai, vis dėlto galime daryti bendras išvadas. Remiantis šiomis išvadomis, nacionalinės politikos formuotojams teiktinos tokios rekomendacijos:

1. Korupcinio nusikaltimo sunkumas turi adekvačiai atsispindėti nacionalinėje teisėje

ST paprastai apskaičiuojami atsižvelgiant į pažeidimo sunkumą. Siekiant, kad senaties terminai būtų pakankamai ilgi, būtina, kad su korupcija susiję nusikaltimai būtų adekvačiai vertinami. Jei daugelis korupcijos nusikaltimų yra klasifikuojami kaip baudžiamieji nusižengimai, o ne kaip sunkūs nusikaltimai, kaip, pavyzdžiui, Prancūzijoje, paskirtas ST greičiausiai bus per trumpas (šiuo atveju, trys metai).

Kaip nusikaltimo sunkumas įtakoja ST trukmę

Portugalijos *Freeport* byloje, susijusioje su aplinkosaugos apribojimų panaikinimu, atsakymas į klausimą, kokia bylos senatis, priklauso nuo to, kaip prokuratūra vertina šio tipo nusikaltimą. Jei jis vertinamas kaip „kyšininkavimas nesilaikant pareigų“, taikomas 10 metų ST. Jei tai „kyšininkavimas nepažeidžiant pareigų“, ST - tik penkeri metai. Pastaruoju atveju baudžiamasis procesas turėtų būti nutraukiamas.

2. Senaties terminai rimtiems korupciniams pažeidimams turėtų būti 10 metų ar ilgesni

Korupcijos srityje dirbančios tarptautinės organizacijos siūlo 5 ar daugiau metų trukmės minimalų ST laikotarpį korupciniams nusikaltimams. Tačiau ypač sudėtingų korupcijos bylų ir ištęstų, neefektyvių teismo procesų atveju penkerių metų gali nepakakti teisingumui įvykdyti. Mažiausiai 10 metų trukmės ST sumažintų riziką, kad sudėtingos korupcijos bylos bus nutraukiamos.

¹⁰ DCIAP-PGR and CIES-ISCTE, A corrupcao participada em Portugal 2004-2008 Resultados globais de uma pesquisa em curso, Final Report, 2009.

1. Įvadas, pagrindiniai rezultatai ir rekomen- dacijos

Rekomendacijos

Neefektyvių ir ištęstų teismo procesų kontekste bei tarptautinės korupcijos atvejais net ir 10 metų trukmės senaties terminas gali būti nepakankamas, nebent būtų galima laisvai pasinaudoti proceso sustabdymo ar nutraukimo galimybe.

3. Apskaičiuojant senaties terminus būtina atsižvelgti į korupcijos bylų ypatumus

Kadangi korupcija yra „užslėptas“ pažeidimas, daugeliui korupcijos atvejų išaiškinti prireikia daug metų, pavyzdžiui, kol pasikeičia santvarka arba kol pareigūnas arba įmonės darbuotojas palieka savo postą. Dėl šios priežasties, esant pakartotiniams pažeidimams, ST turėtų įsigalioti nuo paskutinio pažeidimo įvykdymo datos, o tęstinio pažeidimo atveju, ST turėtų būti apskaičiuojamas nuo dienos, kada nelegali veikla buvo baigta / nutraukta.

4. ST nustatymo tvarka turėtų užtikrinti galimybę pratęsti terminą tarpvalstybinio pobūdžio bylų atveju

Turint omenyje, kad korupcijos atvejai vis dažniau būna tarpvalstybinio pobūdžio, ST nustatymo tvarka turi adekvačiai atspindėti galimus užlaikymus dėl tarptautinio bendradarbiavimo. Pavyzdžiui, pateikus abipusės teisinės pagalbos (ATP) prašymą gali praeiti daug mėnesių ar net metų, kol jis patenkinamas. ATP prašymo atveju, siekiant užtikrinti efektyvų baudžiamąjį tarptautinės korupcijos atvejų persekiojimą, ST nustatymo tvarka turėtų suteikti papildomo laiko, pavyzdžiui, sustabdant senaties terminą.

Politikų ir vyriausybės narių nebaudžiamumo pašalinimas korupcijos bylose, kuriose kaip įtariamieji arba proceso šalies statusu dalyvauja imunitetą turintys politikai ar vyriausybės nariai, ST turėtų būti sustabdytas arba nutrauktas tol, kol asmuo eina pareigas. Tokiu būdu bylą bus galima tęsti pareigūnui ar politikui palikus postą.

5. ST netaikymas po pirmosios instancijos teismo sprendimo

ST nustatymo tvarka turėtų neleisti nustatyti ST po pirmosios instancijos teismo. Priešingu atveju kyla rizika, jog įtariamasis pripažįstamas kaltu pirmosios instancijos teisme, tačiau nuosprendžio negalima vykdyti, nes apeliacinė instancija pritaiko senaties terminą. Siekiant užtikrinti veiksmingą korupcijos nusikaltimų baudžiamąjį persekiojimą, poreikis nustatyti senaties terminą po to, kai teisme pateikiami oficialūs kaltinimai, yra abejotinas.

6. Sistemingas duomenų apie ST įtaką nebaudžiamumui rinkimas

Siekiant nustatyti ST įtaką teisingumo vykdymui bendrai ir konkrečiai korupcijos bei su korupcija susijusių nusikaltimų atveju, reikia rinkti ir suteikti galimybę naudotis duomenimis apie baudžiamąsias bylas, nutrauktas dėl ST. Norint nustatyti sistemos trūkumus ir juos pašalinti, taip pat reikia fiksuoti konkrečias priežastis, dėl kurių nutraukiamos bylos.

2. Senaties terminų pobūdis

2.1 Pagrindimas

Didžioji dauguma jurisdikcijų numato senaties terminus. Senaties terminai naudojami siekiant:

- Užtikrinti baudžiamųjų teismo procesų teisinį aiškumą, teisingumą ir tikslumą apsaugant asmenis nuo poreikio gintis nuo kaltinimų, kuomet pagrindiniai faktai dėl ilgo laiko gali būti tapę migloti.
- Pagerinti veiklos efektyvumą skatinant baudžiamojo persekiojimo institucijas nukreipti menkas įstatymų įgyvendinimo pajėgas nuo seniai padarytų nusikaltimų, kurių atveju tikimybė, jog baudžiamasis persekiojimas bus sėkmingas, yra maža, ir perkelti jas prie neseniai įvykdytų nusikaltimų. ST terminai taip pat skirti pagerinti veiklos efektyvumą skatinant, kad tyrimai bei baudžiamasis nusikalstamos veikos persekiojimas būtų vykdomi skubiai, laikantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6(1) straipsnio, kuriame numatoma, kad „<kiekvienas> turi teisę, kad jo byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką <...> nepriklausomo ir nešališko teismo“.
- Prisidėti prie visuomenės ramybės, o tai - pagrindinis baudžiamosios teisės tikslas. Seniai įvykdytų nusikaltimų baudžiamasis persekiojimas ir bausmių skyrimas kursto neigiamus jausmus ir neleidžia nurimti seniems visuomenės konfliktams bei pamiršti neigiamas pasekmes. Prabėgus laikui poreikis nubausti bei atlyginti žalą gali tapti nebe toks aktualus.

Visos ES valstybės narės, išskyrus dvi šalis (Airiją ir Jungtinę Karalystę), nusikaltimams taiko senaties terminus.¹¹ Patiems sunkiausiems nusikaltimams: karo nusikaltimams, nusikaltimams žmoniškumui, genocidui, teroristiniams aktams ir panašioms, jokie senaties terminai netaikomi. Kai kuriose jurisdikcijose senaties terminai netaikomi ir tyčiniams nužudymams. Austrijoje ST netaikomas nusikaltimams, už kuriuos baudžiama laisvės atėmimu iki gyvos galvos arba numatyta laisvės atėmimo bausmė nuo 10 iki 20 metų,

Užlaikymų apribojimas netaikant senaties terminų - Airijos atvejis

Airijoje, vietoje kontinentinės teisės jurisdikcijose taikomų senaties terminų vykdant baudžiamąjį persekiojimą, dominuoja bendrosios teisės užlaikymo doktrina. Pagal šią doktriną gynyba gali paduoti apeliacinius skundus teigdama, kad dėl prabėgusio laiko kaltinamojo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra pažeista. Kaltinimai atmetami, jei nustatoma, kad asmens teisė į teisingą bylos nagrinėjimą yra pažeista nepagrįstai vilkinant baudžiamąjį persekiojimą. Jei pripažįstama, kad toks vilkinimas buvo, byla svarstoma atsižvelgiant į jos esmę, pagal užlaikymo doktrinos nustatytus kriterijus.

¹¹ Kipre jokiems nusikaltimams, už kuriuos baudžiama didesnėmis nei laisvės atėmimas trimis mėnesiams bausmėmis, ST netaikomas; turint omenyje, kad už visus su korupcija susijusius nusikaltimus taikomos didesnės bausmės, korupcijos nusikaltimams ST *de facto* nėra.

2. Senaties terminų pobūdis

tu tarpu Italijoje jokiems nusikaltimams, už kuriuos baudžiama laisvės atėmimu iki gyvos galvos, ST nėra taikomi.

2.2 Įtaka baudžiamiesiems, civiliniams, administraciniams ir drausminiams procesams

Šio tyrimo kontekste, ST įtaka keturioms skirtingoms teisės normų grupėms buvo įvertinta 11-oje išsamių studijų. Likusių 16 ES šalių narių tyrimai apsiribojo baudžiamaisiais ir civiliniais teismo procesais. Daugelio apklaustų tyrėjų ir ekspertų nuomone, vertinant ryšį tarp senaties terminų trukmės ir nebaudžiamumo už su korupcija susijusius nusikaltimus, baudžiamasis teismo procesas svarbumu gerokai lenkia kitas teisės normų grupes. Dėl šios priežasties šioje ataskaitoje pagrindinis dėmesys skiriamas baudžiamiesiems teismo procesams.

Baudžiamieji teismo procesai

Baudžiamieji teismo procesai vyksta valstybės vardu pateikus kaltinimus konkrečiam asmeniui. Korupcijos atvejai dažnai tiriami remiantis baudžiamąja teise, nes šiems nusikaltimams dažniausiai taikomos baudžiamosios sankcijos. Didelio masto korupcijos atvejai dažnai yra sudėtingi, juos sudaro daugybė atskirų nusikaltimų, kurie gali būti civilinio, administracinio ar drausminio pobūdžio.

Civiliniai teismo procesai

Civiliniuose teismo procesuose ieškiniai pateikiami fizinių, juridinių asmenų ar valstybės vardu, siekiant atsakovo veiskamais padarytos žalos atlyginimo. Civilinis ST apriboja laiką, per kurį ieškovas gali pareikšti ieškinį prieš kitą asmenį. Kovos su korupcija kontekste Civiliniai teismo procesai yra svarbūs tuo, kad civilinės priemonės sudaro sąlygas asmeniui sulaukti tinkamos kompensacijos už žalą, patirtą dėl korupcinių veiksmų. Šalyse, kurios nepripažįsta baudžiamosios atsakomybės juridiniams asmenims, pavyzdžiui įmonėms, civilinės priemonės leidžia nukentėjusiems imtis teisinių veiksmų.

Administraciniai procesai

Administraciniu procesu yra priimamas neteisminis sprendimas dėl prasižengimo ar kaltės, ir gali būti taikomos įvairių formų sankcijos. Administracinių procesų senaties terminai yra įvairių formų ir yra nustatomi pagal skirtingas taisykles. Žvelgiant bendrai, administracinių procesų ST laikotarpiai yra labai trumpi ir gali tapti kliūtimi efektyviai kovai su korupcija, ypač šalyse, kuriose juridiniams asmenims galima taikyti tik civilines ar administracines

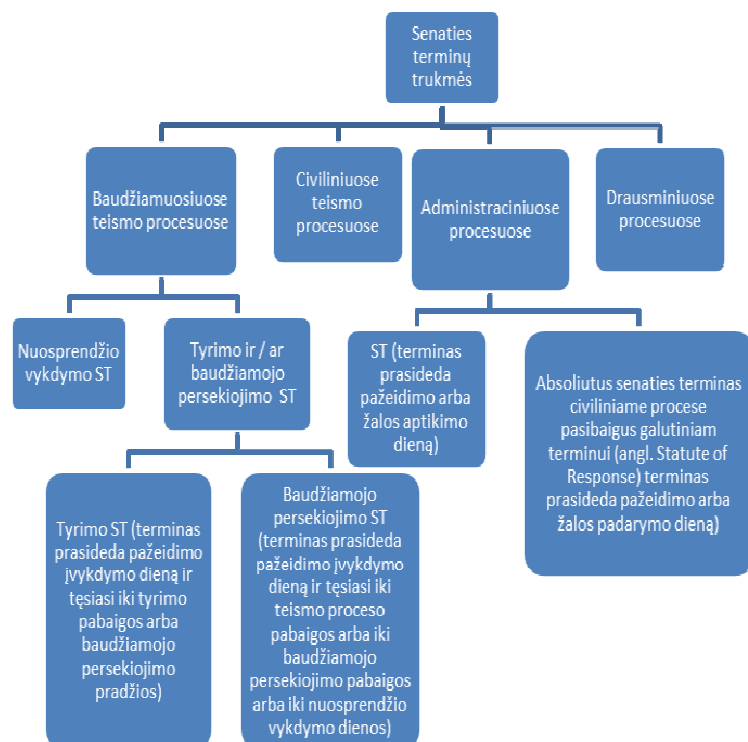
2. Senaties terminų pobūdis

sankcijas. Trumpi ST laikotarpiai taip pat gali būti kliūtimis vykdant tyrimus, susijusius su partijų finansavimo taisyklų pažeidimais.

Drausminiai procesai

Drausminiai procesai apima sankcijas prieš viešojo ar privataus sektoriaus darbuotojus, remiantis darbo sutartimis ar kitais teisiniais įsipareigojimais, išplaukiančiais iš darbuotojo užimamų pareigų ar tiesioginio darbo, o ne bendraisiais iš baudžiamosios ar administracinės teisės kylančiais įpareigojimais. Pavyzdys galėtų būti darbo sutarčių sąlygos, viešųjų paslaugų standartai ar praktikos kodeksai bei taisyklės, taikomos profesinėms grupėms, pvz., gydytojams ar teisininkams. Kovos su korupcija kontekste drausminiai procesai svarbūs tuo, kad įgalina pritaikyti tokias drausmines sankcijas kaip, pavyzdžiui, draudimą verstis profesine praktika, kurių nebūtų galima pritaikyti vadovaujantis baudžiamąja teise.

1 diagrama: Skirtingų ST tipai ir pagrindiniai jų elementai¹²

2.3 Senaties terminų trukmės

Įvairiose Europos Sąjungos šalyse baudžiamųjų teismo procesų ST trukmės skiriasi. Dažniausiai ST trukmė skaičiuojama atsižvelgiant į

¹² Paimta iš Bacio Terracino, Julio ir Bikelis, Skirmantas: „Suvestinė: su korupcija susijusių nusikaltimų senaties terminai“ (angl. Background Note - Corruption-related Statutes of Limitations), 2010 m. balandžio 16 d.

2. Senaties terminų pobūdis

nusikaltimo sunkumą t.y., nusikaltimo, už kurį baudžiama didesne bausme, pavyzdžiui, laisvės atėmimu 10-čiai metų, ST bus ilgesnis nei nusikaltimo, laikomo mažiau sunkiu, už kurį didžiausia numatyta bausmė yra laisvės atėmimas trejiems ar penkeriems metams. Vis dėlto tikslesnis skaičiavimo metodas įvairiose šalyse labai skiriasi. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Vengrijoje¹³ ir Italijoje, senaties terminas lygus maksimaliai laisvės atėmimo bausmei už konkretų nusikaltimą. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Austrijoje, Graikijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Slovėnijoje senaties termino trukmė susijusi su didžiausia numatyta bausme, bet nebūtinai yra jai lygi. Pavyzdžiui, Rumunijoje baudžiamojo persekiojimo senaties terminas yra penki metai plus numatytos bausmės trukmė.

Daugelyje šalių atskiriami trumpesni ST nusikaltimams, neturintiems nei lengvinančių, nei sunkinančių aplinkybių ir ilgesni - tiems patiems nusikaltimams, kai jie padaryti sunkinančiomis aplinkybėmis. Pavyzdžiui, Slovakijoje kyšio ėmimui gali būti taikomas penkerių, 10 ar 20 metų ST, atsižvelgiant į tai, ar nusikaltimas padarytas sunkinančiomis aplinkybėmis, ar ne.

Kitose šalyse ST trukmė apskaičiuojama atsižvelgiant į nusikaltimų kategorijas. Belgijoje egzistuoja trys nusikaltimų kategorijos: sunkus nusikaltimas, nusikaltimas bei baudžiamasis nusižengimas. Kiekviena šių kategorijų skirstoma į smulkesnius pogrupius, pagal kuriuos ir nustatomi ST.

Kalbant apie specialius senaties terminus korupcijos nusikaltimams, Portugalija neseniai šias priemones patvirtino, jos įsigalios 2011-aisiais. Rumunijos kovos su korupcija įstatymas numato specialias bausmes už korupcijos nusikaltimus, o tai netiesiogiai veda prie specialių senaties terminų.

2.4 Senaties termino skaičiavimo pradžia

Kontinentinėje teisėje pažeidimų ST dažniausiai skaičiuojami nuo dienos, kada nusikaltimas buvo atskleistas. Daugelyje šalių, pavyzdžiui, Austrijoje, Čekijos Respublikoje, ir Slovakijoje, ST skaičiuojamas nuo tos dienos, kada žalą patyrusi šalis sužino apie žalą. Tik išimtiniais atvejais, pavyzdžiui, Maltoje, civilinės procedūros pradedamos nuo dienos, kada buvo įvykdyta veika,

ST pailginimas nustatant sunkiausią nusikaltimą

Prokurorai ir teisėjai gali siekti, esant galimybei, kad korupcijos nusikaltimai būtų perkvalifikuoti į nusikaltimus, kurie pagal nacionalinę teisę būtų laikomi sunkesniais. Pavyzdžiui, teisėjai Prancūzijoje, siekdami pritaikyti sankcijas veiksams, už kuriuos, kitu atveju, nebūtų baudžiama (jei sueitų ST), arba kuriuos sunku įrodyti ar jų įrodymas truktų ilgiau, perkvalifikavo kyšininkavimo nusikaltimus į neteisėtą įmonės turto panaudojimą arba neteisėtai panaudoto įmonės turto paėmimą.¹

¹³ Vengrijoje šis laikotarpis lygus didžiausiai bausmei, tačiau negali būti trumpesnis nei treji metai. Žr. Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Kyšininkavimo darbo grupė, Vengrija: 2-ojo etapo ataskaita, 2005 m. gegužė, 115 paragr.

2. Senaties terminų pobūdis

sukėlusi žalą, o ne nuo momento, kada žala aptinkama.

Baudžiamojoje teisėje senaties terminas paprastai prasideda nuo nusikalstamos veikos padarymo dienos. Korupcijos nusikaltimų atveju, tai yra didelė problema, nes daugeliui korupcijos atvejų išaiškėti prireikia daug metų, pavyzdžiui, kol pasikeičia santvarka arba kol pareigūnas arba įmonės darbuotojas palieka savo postą.

Vis dėlto daugelis Europos jurisdikcijų yra įgyvendinusios mechanizmus, kontroliuojančius korupcijos ir su korupcija susijusių nusikaltimų senaties terminų ypatumus; žr. 4 lentelę 26 psl. [žr. 7 lentelę 35 psl.].

2.5 Aptarti baudžiamųjų teismo procesų aspektai

Senaties terminai gali apimti nusikaltimo tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo etapus bei nuosprendžio vykdymo etapą. Įvairūs režimai gali būti įvairiai derinami.

Skaičiuojant ST tyrimo etapui, nurodomas laiko limitas tyrimui užbaigti ir baudžiamajam persekiojimui pradėti (t.y., per ST laikotarpį turi būti baigtas tyrimas ir pareikšti kaltinimai), tuo tarpu baudžiamojo persekiojimo ST yra laiko limitas, per kurį reikia užbaigti baudžiamąjį persekiojimą, o teismas turi priimti nuosprendį.

Laiko limitas nuosprendžio vykdymui taikomas tada, jei nuosprendis neįvykdytas arba yra lygtinis. Šių tipų ST laikotarpiai reikalingi konkrečioms situacijoms spręsti, kai, pavyzdžiui, nuosprendis nevykdomas dėl aplaidumo. Vis dėlto tokių situacijų praktikoje beveik nepasitaiko ir nuosprendžio vykdymui ST beveik niekada netaikomi. Dėl šios priežasties šiame projekte ST nuosprendžio vykdymui nėra išsamiai aptartas.

Prancūzija: precedentų teisė nustato vėlyvą ST pradžia.

Prancūzijoje ST yra ypač trumpi ir laikomi didele kliūtimi baudžiamajam korupcijos nusikaltimų persekiojimui vykdyti.¹ Vis dėlto, pagal susijusią jurisprudenciją ST pradžia yra smarkiai atidedama, o tai gali padėti išspręsti nebaudžiamumo problemą. Cour de Cassation, Prancūzijos aukščiausia apeliacinė instancija, nusprendė, kad kyšininkavimo nusikaltimas, kurio vykdymas prasideda tada, kai kyšininkas ir paperkantis asmuo susitaria, atnaujinamas kiekvienu atveju, kada jie veikia pagal šį susitarimą.¹ Dėl šios priežasties ST pradžia perkeliama iš dienos, kada buvo sudarytas kyšininkavimo susitarimas, į paskutinio kyšio mokėjimo dieną arba dieną, kada paskutinį kartą buvo priimta pažadėta nauda.¹

Lentelė Nr.1 Aptartų baudžiamųjų teismo procesų aspektų apžvalga¹⁴

Šalys, kuriose taikomas ST tyrimo etapai	Šalys, kuriose taikomas ST baudžiamajam persekiojimui	Šalys, kuriose taikomas ST nuosprendžio vykdymui
Austrija ¹⁵ , Estija, Suomija, Prancūzija, Graikija, Vengrija, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Lenkija, Rumunija, Slovėnija, Ispanija, Švedija	Belgija, Bulgarija, Čekijos Respublika, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Italija, Lietuva, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Rumunija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija, Ispanija	Austrija, Belgija, Bulgarija, Estija, Vokietija, Graikija, Vengrija, Italija, Latvija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Lenkija, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija

2.6 Senaties termino sustabdymo, nutraukimo ir pratęsimo pagrindai

Daugelyje jurisdikcijų ST gali būti sustabdytas, pratęstas ar nutrauktas dėl tam tikrų priežasčių. Sustabdymas veikia kaip pertrauka ar pauzė, ir kai tik sustabdymas nustoja veikti, termino laikas tęsiasi toliau. Pratęsimas prailgina ST tam tikram laikotarpiui, tuo tarpu nutraukimas reiškia, kad po nutraukimo pradeda veikti naujas senaties laikotarpis, dažniausiai atitinkantis ankstesnįjį. Įgyvendinant antikorupcinį įstatymą, ST sustabdymo, pratęsimo ir nutraukimo pagrindų lankstumas yra svarbūs tinkamam įstatymo taikymui. Remiantis kai kuriais mokslininkais, jurisdikcija turėtų numatyti arba ilgą ST ir panaikinti bet kokius sustabdymo, pratęsimo ar nutraukimo pagrindus, arba trumpesnį ST, turintį pakankamai sustabdymo, pratęsimo ir nutraukimo pagrindų.¹⁶ Tačiau realybėje egzistuoja skirtingų nustatymo tvarkų deriniai tiek vietinėse, tiek visos Europos jurisdikcijose.

Lentelė Nr. 2 Dažniausiai pasitaikančių sustabdymo pagrindų ES jurisdikcijose apžvalga

Sustabdymo pagrindas	Šalys ¹⁷
Įtariamasis išvengė teisingumo vykdymo	Estija, Italija, Lietuva, Portugalija, Slovakija, Slovėnija
Įtariamasis įvykdė kitą tokio paties pobūdžio nusikaltimą	Austrija
Įtariamasis nusikaltėlis yra nepilnametis arba ligotas	Čekijos Respublika, Vengrija, Lietuva, Liuksemburgas, Rumunija, Slovėnija
Procedūriniai etapai tokie kaip procedūrų	Austrija, Graikija

¹⁴ Nėra duomenų apie Airiją ir Jungtinę Karalystę, nes šiose šalyse nėra ST baudžiamajam procesui, ir apie Kiprą, nes ten ST *de facto* netaikomas.

¹⁵ *De jure* ST apima laikotarpį iki baudžiamojo persekiojimo pabaigos, bet *de facto* formalių kaltinimų pateikimas ir, kartais, netgi kai kurios tyrimo priemonės, vykdomos iki kaltinimų pateikimo, sustabdo ST iki teisiškai privalomos teisinių procedūrų pabaigos.

¹⁶ Bikelis S., Nikartas S., Ūselė L. "Senaties terminai Baudžiamosios teisės sistemoje. Iš Lietuvos Teisės instituto Lietuvoje" (angl. Statutes of Limitations in the System of Criminal Justice. In Lithuanian Law Institute of Lithuania), 2009 (nepublikuota).

¹⁷ Šioje lentelėje pateikiami pavyzdžiai, paremti vienuolikos valstybių apžvalga, bei informacija iš Belgijos, Estijos, Latvijos ir Slovėnijos. Šio projekto eigoje buvo neįmanoma surinkti visapusiško visų valstybių, kur būtų taikomos bet kurios iš šių nuostatų, sąrašo.

pradžią	
Teisinės kliūtys pradėti ar tęsti baudžiamąjį persekiojimą	Austrija, Belgija, Bulgarija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija
ATP užklausa, tarptautinė teisinė pagalba	Vengrija, Lietuva
Imunitetai ir kitos įstatiminės kliūtys tyrimui ar baudžiamajam persekiojimui	Austrija, Belgija, Čekijos Respublika, Vengrija, Portugalija, Slovakija, Slovėnija
Kreipimasis dėl bylos perdavimo kitam teismui ar papildomo tyrimo	Italija, Belgija, Lietuva, Portugalija

Nutraukimo pagrindai

Nutraukimas veikia kaip laiko “nustatymas iš naujo”: po kiekvieno nutraukimo pradeda veikti naujas senaties terminas, dažniausiai atitinkantis ankstesnįjį. Visoje Europoje egzistuoja didelė skirtingų nustatymo tvarkų įvairovė. Nors Čekijos Respublika ir Italija taiko daugelį pateikiamų nuostatų, Austrija ir Graikija baudžiamuosiuose teismo procesuose visiškai nesiremia šia koncepcija.

Lentelė Nr. 3 Dažniausiai pasitaikančių nutraukimo pagrindų ES jurisdikcijose apžvalga

Nutraukimo pagrindas	Šalys ¹⁸
Įtariamasis įvykdė kitą nusikaltimą	Čekijos Respublika, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija, Slovėnija
Baudžiamojo persekiojimo pradžia	Belgija, Bulgarija, Čekijos Respublika, Estija, Vengrija, Liuksemburgas, Portugalija, Slovakija
Tarptautinis ar Europos arešto orderis	Čekijos Respublika, Vengrija
Atsakovo pripažinimas oficialiu įtariamuoju	Vengrija, Portugalija
Pranešimas įtariamam apie bet kokį procedūrinį veiksma, tokį, kaip šaukimas liudyti, sulaikymas, šaukimas į teismą, akistata, kt.	Belgija, Čekijos Respublika, Estija, Vengrija, Italija, Rumunija, Slovakija

2.7 Absolutus senaties terminas

Dvylika Europos valstybių narių numato absoliutų ST laikotarpį (žr. 3 diagramą), t.y., nepriklausomai nuo nuostatų dėl termino nutraukimo ir/ar sustabdymo, egzistuoja bendras šio laikotarpio ilgio apribojimas. Pavyzdžiui, Bulgarijoje ir Rumunijoje absoliutus laikotarpis negali būti ilgesnis nei pusė santykinio ST laikotarpio. Kitos šalys neturi absoliutaus laiko apribojimo baudžiamajam persekiojimui dėl nusikalstamos veiklos, t.y., teoriškai senaties laikotarpis, jei reikia, gali būti nutrauktas arba sustabdytas neribotam laikui.

¹⁸ Šioje lentelėje pateikiami pavyzdžiai, kurie yra patempti vienuolika išsamių studijų bei informacija iš Belgijos, Estijos, Latvijos ir Slovėnijos. Šio projekto eigoje buvo neįmanoma surinkti visapusiško visų valstybių, kur taikomos šios nuostatos, sąrašo.

Tuo pat metu, naujoji ST nustatymo tvarka Slovėnijoje, kuri įsigaliojo nuo 2008 metų, išskirtinai numato absoliučius, o ne santykinius ST laikotarpius. Buvo panaikinti beveik visi ST sustabdymo pagrindai, vietoj to nustatant ilgą absoliutų ST, t.y. minimalų šešių metų ST, tačiau dvidešimt metų už sunkius nusikaltimus.¹⁹

2.8 Santykinės senaties terminų trukmės skirtingiems procesams

2.8.1 ST trukmė baudžiamiesiems teismo procesams

Baudžiamųjų procesų senaties terminai labai skiriasi visoje ES. Toliau pateikiamos lentelės rodo apribojimo laikotarpius baudžiamiesiems teismo procesams visose ES valstybėse narėse, išskyrus Kiprą, Airiją ir Jungtinę Karalystę, kur neegzistuoja jokie ST.²⁰

---

¹⁹ Įdomu pastebėti, kad vis dar pasitaiko atvejų Slovėnijoje, kur ST gali būti sustabdytas, būtent dėl 1. Nacionalinės Asamblėjos narių neliečiamybės, 2. Jei kaltinamasis po to, kai įvykdė nusikaltimą, buvo paveiktas protinės ligos ar negalios ar kito rimto susirgimo, ir 3. Tyrimo nutraukimo, kai kaltinamasis yra nepasiekiamas valstybinėms institucijoms.

²⁰ Daugiau informacijos apie Kiprą rasite 11 išnašoje.

2. Senaties terminų pobūdis

2.8.2 ST trukmė civiliniams, administraciniams ir drausminiams procesams

ST civiliniams, administraciniams ir drausminiams procesams įvairiose jurisdikcijose taip pat labai skiriasi.

Dažniausiai civilinėse bylose skirtingiems nusižengimams taikomi skirtingi senaties terminai, o kai kuriais atvejais, tokiais kaip Ispanijos, laikotarpiai atskiruose regionuose yra skirtingi. Ginčai tarp įmonių ar tam tikri komerciniai ginčai taip pat gali turėti savo ST.

Daugelyje valstybių ST civiliniams teismo procesams daugumos pažeidimų atveju gali būti nuo trijų iki penkerių metų. Ispanijoje senaties terminas civiliniams teismo procesams prieš viešojo administravimo institucijas bei civilinės teisės pažeidimams yra vieneri metai po to, kai buvo įvykdytas ieškinį sąlygojęs nusižengimas. Tai yra ypač trumpas laikotarpis.

Tokiose valstybėse, kaip Austrija, Estija, Suomija, Graikija, Slovakija ir Slovėnija egzistuoja absoliutus laikotarpis, taip pat vadinamas įstatyminių teisių panaikinimu pasibaigus konkrečiam galutiniam terminui (angl. statutes of repose), kuris gali būti nuo 10 iki 30 metų.

ST administraciniams ir drausminiams procesams skiriasi yra nuo trijų mėnesių iki šešerių metų. Nors rasta ir nedaug įrodymų, kai kurie tyrėjai pažymėjo, kad trumpesnis laikotarpis gali būti kliūtis drausminei atsakomybei. Pavyzdžiui, Austrijos atveju, ryšys su baudžiamojo proceso kodeksu gali būti ypatingai svarbus. Ši nuostata konstatuoja, kad policija, teisėjas ar teismas turi prievolę informuoti kompetentingus organus, jei baudžiamasis teismo procesas pradedamas ar baigiamas prieš valstybės tarnautoją. Ši prievolė informuoti galėtų sąlygoti trumpesnį drausminį ST laikotarpį, ir todėl liktų mažiau laiko drausminiams procesams. Tokio pobūdžio poveikį dar labiau sustiprina faktas, kad trumpas ST laikotarpis nėra prailginamas iki ST laikotarpio, skiriamo baudžiamiesiems teismo procesams, lygmens, jei valstybės tarnautojo įvykdytas pareigų pažeidimas konstatuoja ir baudžiamojo nusikaltimo padarymą.²¹

Latvijoje ir Lietuvoje GRECO nustatė, kad dabartinis administracinis ST gali būti per trumpas, kad būtų galima užtikrinti efektyvią politinių partijų finansavimo kontrolę. Latvijoje remiantis bendrosiomis administracinėmis nuostatomis, ST trunka vienerius metus po pažeidimo įvykdymo. Atsižvelgiant į politinių partijų galutinius kasmetinių finansinių ataskaitų pateikimo terminus bei kartais pastebimą delsimą šias ataskaitas pateikti, šie laikotarpiai yra per trumpi politinio finansavimo kontrolės kontekste. Todėl

²¹ Žr. pranešimą apie Austriją 14 psl.

GRECO rekomenduoja, kad abiem atvejais santykinis ST būtų pratęstas.²²

2.9 Kiti procedūriniai apribojimai, susiję su senaties terminais

Be ST daugelyje jurisdikcijų yra kitų nuostatų, kurios gali apriboti baudžiamųjų teismo procesų trukmę. Loginis šių nuostatų pagrindas yra tai, kad neturėtų būti jokio nepagrįsto baudžiamųjų teismo procesų vilkinimo bet kokiuose jų etapuose. Iškeliama laiko apribojimai, pavyzdžiui, ikiteisminiams tyrimams bei įrodymų rinkimui.

Čekijos Respublikoje policija turi nuo dviejų iki šešių mėnesių, per kuriuos privalo patvirtinti, ar buvo įvykdytas nusikaltimas. Tačiau šis laiko apribojimas gali būti praplėstas. Taip pat egzistuoja laiko apribojimas orderių dėl perdavimo teismui, parengtinio teismo posėdžio bei kaltinimų pateikimo išdavimui. Prieš pradėdant procesinius veiksmus, policija turi juos sankcionuoti; be to, esama perdėtų prokuratūros reikalavimų, susijusių su oficialiais pranešimais apie policijos veiksmus. Graikijoje ikiteisminis sulaikymas negali būti ilgesnis nei šeši mėnesiai, nebent pasitaikytų išimtinį pagrindą turinčių atvejų, su išankstiniu Teismų tarybos pritarimu. Lietuvoje kaltinamasis gali užregistruoti skundą, jei tyrimas nėra pabaigiamas per šešis mėnesius nuo pirmosios apklausos. Portugalijoje nusikaltimų tyrimai privalo būti pabaigti per šešis mėnesius (ir tam tikrais atvejais gali būti pratęsti iki dvylikos mėnesių). Slovakijoje nėra ypatingų apribojimų, tačiau įtariamas gali kreiptis į Konstitucinį Teismą, jei jis arba ji mano, kad tyrimas yra nepagrįstai vilkinamas.

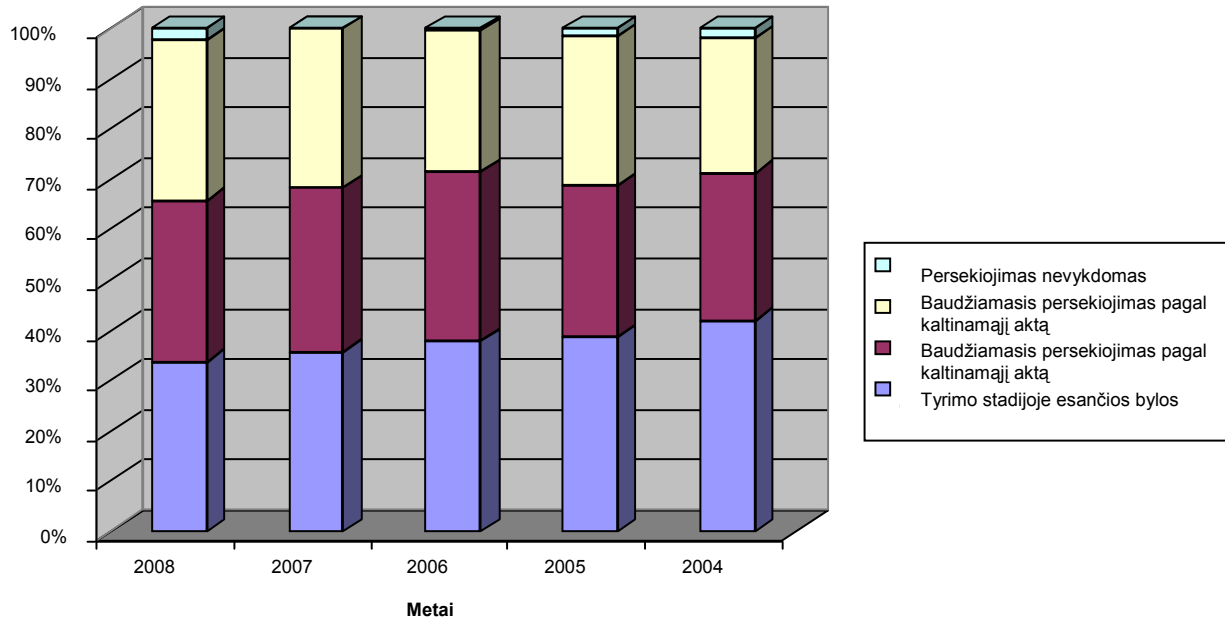
Procesinių apribojimų svarba yra ypač akivaizdi valstybėse, kuriose nėra senaties laikotarpių, tokiose kaip Airija, kur oficiali baudžiamojo persekiojimo sprendimų statistika aiškiai rodo, kad sunki įrodinėjimo pareiga yra svarbiausias veiksnys priimant sprendimus dėl teismo procesų užbaigimo.

Sunki įrodinėjimo pareiga, kaip kliūtis antikorupcinio įstatymo įgyvendinimui – Airijos atvejis

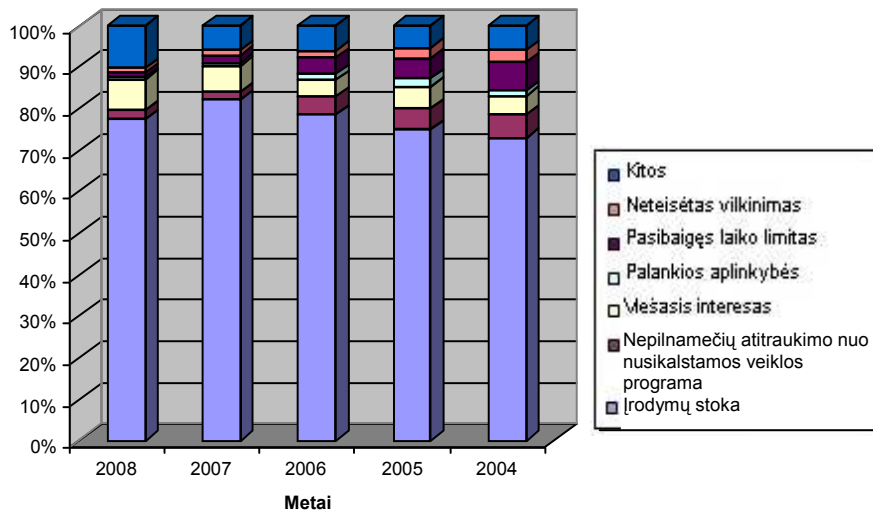
Statistika rodo, kad maždaug 30 procentų visų Airijos bylų pastaraisiais metais nebuvo tęsiamos, didžioji dauguma iš jų dėl nepakankamų įrodymų.

²² "2008: Trečiojo GRECO vertinimų etapo Latvijos įvertinimo pranešimas dėl Partijų finansavimo skaidrumo", 83 skirsnis, ir "2009: Trečiojo GRECO vertinimų rato Lietuvos įvertinimo pranešimas dėl Partijų finansavimo skaidrumo," 117 skirsnis.

Prokuratūros vadovo duoti nurodymai dėl gautų bylų

Pagrindinės priežastys, kodėl nevykdomas baudžiamasis persekiojimas

2. Senaties terminų pobūdis

2.10 Tarptautinių institucijų rekomendacijos

ST svarba kovoje su korupcija yra

pripažįstama daugelyje susijusių tarptautinių teisinių priemonių. Jungtinių Tautų Konvencija prieš korupciją (UNCAC) numato, kad *‘kiekviena Valstybė Šalis, tinkamais atvejais, savo vietinės teisės rėmuose nustatys ilgą senaties termino laikotarpį, kurio metu dėl bet kokio pažeidimo būtų galima pradėti procesinius veiksmus, nustatytus nepažeidžiant šios Konvencijos, ir nustatys ilgesnį senaties termino laikotarpį ar numatys senaties termino sustabdymą tais atvejais, kai įtariamas nusikaltėlis išvengė teisingumo vykdymo’* (29 straipsnis). Kalbant apie juridinius asmenis, UNCAC nustato 26 straipsnio 4 skirsnyje: *‘Kiekviena Valstybė Šalis ypatingai užtikrins, kad juridiniai asmenys laikomi atsakingais nepažeidžiant šio straipsnio yra pavaldūs galiojančioms, suderintoms ir atgrasančioms baudžiamosiomis ir nebaudžiamosiomis sankcijoms, įskaitant pinigines sankcijas’*.

Be to, Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (angl. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)) Konvencija kovai su užsienio valstybės pareigūnų kyšininkavimu tarptautiniuose verslo sandoriuose numato, kad *‘senaties terminai, taikomi kyšininkavimo nusikaltimui, papirkus užsienio valstybės pareigūną suteiks atitinkamą laikotarpį pažeidimo tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui’* (6 straipsnis).

Nors Europos Tarybos (ET) Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos nenustato jokio standarto dėl ST, GRECO įvertino šį klausimą savo Trečiojo vertinimo etapo metu.²³ ES Konvencija prieš korupciją neturi jokių tinkamų teisinių nuostatų.²⁴

Baudžiamųjų teismo procesų požiūriu, OECD WGB ir GRECO pateikė tolesnes gaires su ST laikotarpiais susijusių terminų “adekvatus” ar “ilgas” interpretacijai, nors jos veikia pakartotinai numato tik bendro pobūdžio rekomendacijas nei minimalius standartus ar geriausią praktiką.

OECD WGB, kuris nustato išskirtinai užsienio kyšininkavimo nusikaltimų gairių adekvatumą, nurodė, kad ST laikotarpis turėtų būti skaičiuojamas pagal bendras valstybės nacionalinės baudžiamosios teisės sąlygas bei atsižvelgiant į atitinkamas procesines taisykles, tokias kaip sulaikymo ar nutraukimo

²³ GRECO buvo įkurta 1999 Europos Tarybos (ET) tam, kad abipusio vertinimo ir tarpusavio patikrų pagalba stebėtų, kaip ET valstybės narės laikosi organizacijos antikorporcinių standartų. GRECO vertinimo ataskaitose įvertintoms šalims pateikiamos rekomendacijos, kaip būtų galima patobulinti jų suderinamumą su svarstomomis nuostatomis. Trečiojo vertinimo etapo metu nustatomi senaties terminai.

²⁴ Nors ST taikomos teisinės nuostatos, jos netaikomos korupciniams nusikaltimams. Tokio atvejo pavyzdžiai yra 1974 metų 2988 nuostata dėl senaties laikotarpių teismo procesams, susijusiems su transportu ir konkurencija, bei 1995 metų 2988 nuostata dėl Europos Bendrijos finansinių interesų.

2. Senaties terminų pobūdis

pagrindai. Konkrečiai, WGB yra pateikusi rekomendacijas, kad Prancūzijoje, Ispanijoje ir Vengrijoje trijų metų laikotarpis tam tikriems korupcijos atvejams gali būti per trumpas, o Vengrijos atveju, penkeri metai būtų tinkamas laikotarpis. Trečiojo vertinimo etapo kontekste, GRECO nusprendė, kad trijų metų ST laikotarpis kyšininkavimui Prancūzijoje buvo per trumpas. Latvijoje dviejų metų laikotarpį pažeidimams, kai naudojamosi įtaka, GRECO taip pat pripažino kaip netinkamą.

Apibendrinant, OECD WGB ir GRECO dažnai išreiškė nuomonę, kad penkerių metų ST nėra tinkamas ir pažymėjo, kad šie laikotarpiai turi būti derinami su kiekvienos valstybės teisingumo sistema ir realijomis.. Dėl to ir dėl kitų aplinkybių, OECD WGB penkerių metų (ar ilgesnį) terminą įvertino kaip netinkamą, pavyzdžiui Belgijoje, Bulgarijoje, Graikijoje ir Italijoje, kur baudžiamieji teismo procesai dažnai susiduria su ilgais atidėjimais. OECD WGB ir GRECO taip pat pabrėžė, kad pagrindai ST sustabdymui, pratęsimui ir nutraukimui turėtų būti lankstūs.

Kaip minėta anksčiau, UNCAC stebėsenos mechanizmas įdiegtas dar neseniai, ir kol kas dar nepateikė jokių ST vertinimų.

Tuo tarpu ST standartų civiliniams teismo procesams pagrindas yra ET Civilinės teisės konvencija, kur ST trukmės standartai yra specifiniai. Ši Konvencija nustato, kad procesiniai veiksmai atlyginant žalą, atsiradusią dėl korupcijos, turi būti vykdomi atsižvelgiant į senaties laikotarpį, kuris būtų ne mažesnis nei trys metai nuo tos dienos, kai nukentėjęs asmuo sužinojo (ar pagrįstai turėjo sužinoti), kad patyrė žalą ar kad buvo įvykdytas korupcijos nusikaltimas. Be to, civilinės teisės reikalavimas, kad atsakingo asmens tapatybė turėtų būti atskleista, yra taikomas tokiems atvejams.²⁵ Be to, civiliniams teismo procesams daugelis valstybių taip pat skiria ilgesnį laikotarpį, kuriam pasibaigus procesiniai veiksmai negali būti pradėti (įstatyminių teisių panaikinimas pasibaigus konkrečiam galutiniam terminui), nepriklausomai nuo datos, kai ieškovas sužinojo apie pažeidimą. ET Civilinės teisės konvencija nustato, kad absoliutus barjeras pradėti procesinius veiksmus neturėtų įsigaliooti anksčiau nei praeis dešimt metų nuo korupcijos pažeidimo.²⁶

2.11 Pastaruoju metu vykdytos ir šiuo metu vykdomos reformos

Kai kurios Europos jurisdikcijos pastaruoju metu šioje srityje yra pradėjusios svarbias susijusias reformas, kurios kartais yra vykdomos remiantis tarptautinių institucijų teikiama informacija. Pavyzdžiui, Latvijoje svarbios pataisos, atitinkančios GRECO rekomendacijas, buvo plėtotos 2009 metais. Baudžiamojoje teisėje buvo priimtos pataisos dėl kyšininkavimo privačiame ir viešajame sektoriuje nuostatų. Laisvės atėmimo bausmė už neteisėtą

²⁵ Europos Tarybos Teisės konvencija, (7)1 straipsnis.

²⁶ Europos Tarybos Teisės konvencija, (7)1 straipsnis.

2. Senaties terminų pobūdis

naudojimąsi įtaka buvo pailginta nuo dviejų iki trijų metų už pasiūlymo priėmimą bei nustatyta penkerių metų laisvės atėmimo bausmė už materialinių vertybių siūlymą. Dėl šių priežasčių, ST laikotarpiai tais atvejais, kai neteisėtai naudojama įtaka, tapo ilgesni (ir šiuo metu yra penkeri metai). Portugalijoje pastaruoju metu vykę pokyčiai žymiai praplėtė ST daugeliui su korupcija susijusių nusikaltimų. Lietuvoje ką tik įsigaliojo nauji teisės aktai, kurie išplečia ST visiems pažeidimams, be to, yra išreikšta politinė valia išplėsti ST nusižengimams tarnybos vietoje.

Rumunijoje priimtas naujas baudžiamasis kodeksas, tačiau jis dar nepradėtas įgyvendinti. Naujajame baudžiamajame kodekse siūlomos trumpesnės bausmės, sąlygojančios trumpesnį ST. Tačiau Rumunijoje yra antikorupcinis įstatymas,²⁷ kuris apibrėžia specialias bausmes korupcijos nusikaltimams, bei senaties laikotarpio rėmuose numato papildomus įrankius tyrimui, baudžiamajam persekiojimui bei korupcijos atvejų perdavimui į teismą. Dėl šių priežasčių manytina, kad reguliavimas vystosi teigiama linkme.

Graikijoje reformos, kuriomis ketinta kovoti su teisingumo vykdymo vilkinimu, buvo priimtos 2010 rugsėjo mėnesį. Prokuratūros vadovas paskyrė šešis prokurorus, kurie bus atsakingi išimtinai už korupcijos ir su ja susijusių nusikaltimų tyrimus ir priežiūrą. Itin svarbios bylos bus paskirtos dviem prokurorams ir atidžiai stebimi prižiūrinčiojo prokuroro.

Atsižvelgiant į tai, kad šios reformos buvo neseniai išleistos, jų poveikis negali būti įvertintas. Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad jų buvo imtasi nusiteikus sumažinti spragas, atsiradusias dėl trumpų ir netinkamų ST nuostatų, arba siekiant kitais būdais patobulinti teisinę gaires.

Priešingai bendrai tendencijai numatyti ilgesnius ST, neseniai vykdytomis reformomis Italijoje, ST buvo sutrumpinti. 2005 metais vykdyta reforma perpus sutrumpino ST daugeliui pažeidimų. 2010 metais buvo pristatytas naujas įstatymo projektas, apie kurį vis dar diskutuojama. Šis pasiūlymas numato procesinių veiksmų nutraukimą atsižvelgiant į apibrėžtus teismo proceso etapus. Rimtiems nusikaltimams, už kuriuos skiriama daugiau nei 10 metų kalėjimo, ST baigiasi po ketverių metų už pirmo laipsnio nusikaltimus, po dviejų – už antro, ir po pusantrų metų už trečio laipsnio. Nors abi neseniai vykdytos reformos, kaip teigiama, buvo pagrįstos ketinimu sutrumpinti teismo procesų trukmę, tokiu būdu numatydamos pagrįstą laikotarpį, derantį su Europos Žmogaus teisių konvencijos 6 straipsniu, statistika verčia rimtai susirūpinti šių reformų padariniais: nuo 2005 metų nuo 10 iki 13 procentų visų baudžiamųjų teismo procesų buvo pabaigtos dėl ST, tai reiškia, kad daugiau nei vienas iš dešimties teismo procesų baigėsi nenubaudus įtariamo.²⁸ Šis skaičius yra ypatingai

²⁷ 78/2000 įstatymas dėl korupcijos nusikaltimų prevencijos, atskleidimo ir baudimo. Problema slypi tame, kad šis naujas įstatymas neapima keleto korupcijos nusikaltimų, tokių kaip interesų konfliktas.

²⁸ Italijos ataskaita, 10 psl.

3. Trūkumai ir geroji praktika

didelis ir verčia susirūpinti Italijos teisingumo sistemos veiksmingumu.

3.1 Didžiausi trūkumai, nustatyti tyrimo metu

Ar senaties terminai yra pakankamai ilgi ir tinkami efektyviam baudžiamajam persekiojimui dėl korupcijos ar su ja susijusių nusikaltimų, priklauso nuo daugybės dalykų. ST trukmė glaudžiai siejasi su bendra teisine sistema, kuri turi didelę įtaką pažeidimų tyrimui ir persekiojimui bei jų terminams. Žmogiškųjų išteklių bei teismo personalo kompetencijos stoka tiriant bei nagrinėjant korupcijos bylas, buvo įvardytos kaip pagrindinės antikorupcinio įstatymo įgyvendinimo ES kliūtys.

Bendrai žvelgiant, buvo įvardinti šie trūkumai:

3.1.1 Senaties terminai nepakankami tam, kad būtų galima užtikrinti efektyvų korupcijos nusikaltimų baudžiamąjį persekiojimą

Kai kuriose Europos valstybėse, ST laikotarpiai yra per trumpi tam, kad galėtų užtikrinti efektyvų baudžiamąjį persekiojimą už korupcija ar su korupcija susijusius nusikaltimus. Prancūzijoje santykinis ST laikotarpis daugelio korupcijos nusikaltimų nagrinėjimui yra treji metai. Daugelyje valstybių ST skiriasi priklausomai nuo nusikaltimo. Ispanijoje ST laikotarpis yra apribotas iki trijų metų kai kuriems baudžiamiesiems teismo procesams. Civiliniams teismo procesams, tokiems kaip deliktas ar teismo procesams prieš viešojo administravimo institucijas, senaties laikotarpis yra vieneri metai po to, kai buvo pateiktas ieškinys. Tai yra nepaprastai trumpas laikotarpis ir gali rimtai pakenkti nukentėjusiojo dėl korupcijos gebėjimui pateikti kaltinimus prieš atsakingus asmenis.

Graikijoje ypač šokiruoja tai, kad ST laikotarpiai ministrams yra trumpesni negu eiliniams piliečiams. Atitinkamas įstatymas, kuris taip pat yra taikomas jų bendrininkams, apriboja senaties terminą už "baudžiamuosius veiksmus" – sunkius nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus – iki penkerių metų (absolūtus laikotarpis yra dešimt metų), pradedant nuo dienos, kai buvo įvykdytas nusikaltimas. Tiesą sakant, dėl imuniteto nuostatų, joks baudžiamasis veiksmas negali būti pareikštas prieš ministrus, nebent tam sutikimą duotų parlamentas.²⁹ Dėl šios nuostatos baudžiamasis persekiojimas už nusikaltimą gali likti neįvykdytas.

Trumpi absoliutūs laikotarpiai yra ypatingai problemiški: Italijoje absoliutus senaties laikotarpis daugeliui su korupcija susijusių nusikaltimų yra septyneri su puse metų.³⁰ Suomijoje senaties

²⁹ Šiam nutarimui reikalingas absoliučios daugumos pritarimas po to, kai prašymą pateikė bent 30 parlamento narių. Toks sutikimas turi būti gautas ne vėliau nei iki antrosios eilinės parlamento sesijos, po įvykdyto nusikaltimo, pabaigost

³⁰ Išskyrus grobstymą, pinigų plovimą, pasyvųjį kyšininkavimą ir korupciją teisminiuose aktuose.

3. Trūkumai ir geroji praktika

laikotarpis gali būti pratęstas daugiausia vieneriems metams. Daugelio bylų atveju šis pratęsimo laikotarpis yra per trumpas norint užtikrinti jų pabaigą.

3.1.2 Apeliacinių instancijų įtraukimas į senaties laikotarpio trukmę gali lemti asmenų nebaudžiamumą

Daugelis valstybių numato, kad senaties laikotarpiai tęsiasi iki nuosprendžio paskelbimo pirmojoje instancijoje. Apeliacinių instancijų procesinių veiksmų trukmė neįeina į ST. Kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Vokietijoje, Graikijoje, Italijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje) senaties laikotarpiai tęsiasi iki tada, kai nuosprendis įgyvendinamas, t.y., senaties laikotarpis apima procesinius veiksmus apeliacinėse instancijose.

Italijoje ir Graikijoje ši nuostata ne kartą lėmė teismo procesų nutraukimą po pirmosios instancijos nuosprendžio. Graikijoje, kur daugeliui nusikaltimų taikomas absoliutus aštuonerių metų trukmės senaties laikotarpis, esama didelės rizikos, kad teismo procesai baigsis dėl išteisinimo laukiant nuosprendžio Apeliaciniame ar netgi Aukščiausiam teisme. Be to, dėl tam tikros nuostatos Baudžiamajame kodekse, prokuroras turi įgaliojimą sustabdyti baudžiamąjį persekiojimą ir nutraukti sprendimo laukiančias bylas jei senaties laikotarpis turėtų netrukus baigtis.

Vokietijoje, Portugalijoje ir Slovakijoje ši problema sprendžiama kitokiomis priemonėmis. Vokietijoje nuosprendis pirmoje instancijoje sustabdo senaties laikotarpį iki tol, kol jis tampa galutinis.³¹ Portugalijoje taikomas panašus mechanizmas.³² Slovakijoje bet kokie tolesni žingsniai teisminiuose procesuose, tokie, kaip apeliacija po pirmosios instancijos, nutraukia ST tokiu būdu, kad prasideda kitas pilnas laikotarpis. Atsižvelgiant į tai, kad Slovakijoje ir Vokietijoje nėra jokio absoliutaus ST laikotarpio, *de facto*, teismo procesui niekada netaikomas senaties terminas po pirmos instancijos.

3.1.3 Imuniteto netekimas kaip pagrindas sustabdyti ar nutraukti senaties terminą

Daugelyje Europos valstybių parlamento ir vyriausybės nariai yra saugomi imuniteto nuostatų prieš nepagrįstus pareiškimus, kurie gali būti politiškai motyvuoti. Efektyviam korupcijos ir su ja susijusių nusikaltimų baudžiamajam persekiojimui, kai šias veikas padaro asmenys, turintys imunitetą, svarbu, kad šis imunitetas būtų numatytas kaip ST sustabdymo ar nutraukimo pagrindas. Tačiau taip yra ne visuomet.

³¹ § 78b (3) CC

³² Kaltinimai sustabdo ST laikotarpį, tačiau daugiausia trims metams. Nuo pranešimo apie įtarimą momento, ST taip pat yra nutraukiamas, tokiu būdu po jo prasideda dar ilgesnis ST laikotarpis. Priešingai nei Vokietijoje ir Slovakijoje, Portugalijoje nėra absoliutaus ST laikotarpio, kurie gali pasibaigti dėl lėtų procesinių veiksmų pirmojoje ar apeliacinėje instancijose.

3. Trūkumai ir geroji praktika

Valstybės, kuriose imunitetas nesuteikia pagrindo sustabdyti ar nutraukti ST

Bulgarija, Danija, Estija, Suomija, Graikija³³, Italija, Lietuva, Malta, Nyderlandai, Rumunija, Ispanija

Austrijoje imuniteto atveju egzistuoja sustabdymo pagrindas, tačiau tai galioja tik pačiam imunitetą turinčiam deputatui, netaikant to kitiems susijusiems asmenims. Kaip teigiama neseniai pateikto Teisingumo ministerijos potvarkio paaiškinime, tai taip pat galioja tais atvejais, kai imunitetą turintis deputatas yra vienas iš daugelio dalyvių, pavyzdžiui liudininkas. Tokiu atveju procesiniai veiksmai gali būti atidėti, tačiau ST laikotarpis yra sustabdomas tik parlamentarui, o ne visiems dalyviams. Atsižvelgiant į tai, kad deputatai niekada negali būti įstatymus įgyvendinančių institucijų persekiojami už nusikaltimus, susijusius su jų parlamentiniu darbu (profesinis imunitetas), ir tai, kad jie gali būti persekiojami už neprofesinius baudžiamuosius nusikaltimus, jei specialus parlamento komitetas duoda pritarimą baudžiamojo persekiojimo vykdymui (specialusis profesinis imunitetas), ši nuostata gali lengvai lemti teismo procesų, su kuriais susiję deputatai, nutraukimą dėl to, kad kitoms proceso šalims senaties terminas pasibaigs.

3.1.4 Abipusės teisinės pagalbos prašymų negavimas, kaip pagrindas sustabdyti ar nutraukti senaties terminą

Abipusės teisinės pagalbos ar ekstradicijos prašymai ir su tuo susijusios procedūros gali užtrukti keletą mėnesių ar netgi metų, ir tai gali sudaryti kliūtis efektyviam korupcijos nusikaltimų tyrimui iki ST pabaigos Europoje yra keletas valstybių, kurios nelaiko ATP bei ekstradicijos prašymų pagrindu sustabdyti ar nutraukti ST. Kai kuriose iš jų, tokiose kaip Austrija, ATP nelaikoma ypatingu sustabdymo pagrindu, tačiau, pasak ekspertų, šiose valstybėse tai kompensuoja kitos nuostatos, galinčios išplėsti ST.

Valstybės, kuriose ATP prašymas nesudaro pagrindo sustabdyti ST

Austrija³⁴, Belgija, Bulgarija, Danija, Estija, Graikija, Italija, Nyderlandai, Portugalija, Rumunija, Ispanija, Slovakija, Slovėnija³⁵

³³ Graikijoje ministrų baudžiamasis persekiojimas yra sulaikytas sesijos, kurios metu buvo įvykdytas nusikaltimas, laikotarpiui. Be to, naikinamasis terminas, siejantis baudžiamąjį persekiojimą ir parlamento sesijos pabaigą, yra labai trumpas.

³⁴ Tačiau tyrėjai ir ekspertai mano, kad kitos nuostatos koku nors būdu gali kompensuoti ATP prašymo, kaip sustabdymo ar nutraukimo pagrindų, stoką.

³⁵ Atsižvelgiant į tai, kad santykiniai ST laikotarpiai neseniai buvo panaikinti, praktiškai nėra jokių sustabdymo pagrindų. Vietoj to, ST laikotarpiai yra ypač ilgi.

3. Trūkumai ir geroji praktika

Kai kuriose valstybėse tarptautinio bendradarbiavimo atvejais susiduriama su papildomomis problemomis. Pavyzdžiui, Danija ir Belgija neteikia pagalbos, jei jų pačių ST laikotarpis jau yra pasibaigęs, nepaisant to, kad už pažeidimą vis dar gali būti baudžiama pagalbos prašančioje valstybėje. Atsižvelgiant į tai, kad Danijoje ST yra apribotas iki penkerių metų, tai gali stipriai pakenkti su korupcija susijusių nusikaltimų tyrimui kitose šalyse, kuriose tyrimas gali trukti daugiau nei penkerius metus.

3.2 Gerosios praktikos pavyzdžiai

Efektyvų baudžiamąjį persekiojimą už korupciją ir su ja susijusius nusikaltimus lemia ne vien tik ST trukmė, bet greičiau sąveika tarp šio termino ir jo sustabdymo bei nutraukimo pagrindų bei bendrasis teisminis veiksmingumas. Vis dėlto studija pateikia kai kurios geros praktikos pavyzdžius.

3.2.1 Lankstumas nustatant senaties terminų pradžią

Baudžiamojoje teisėje senaties laikotarpis dažniausiai prasideda nusikaltimo įvykdymo dieną. Tačiau daugelis Europos jurisdikcijų įgyvendina mechanizmus, sąlygojančius vėlyvus korupcijos atvejų atskleidimus.

Lentelė Nr. 7

Mechanizmai, sąlygojantys vilkinimą dėl vėlyvo korupcijos bei su korupcija susijusių nusikaltimų atskleidimo – kai kurie ES valstybių narių pavyzdžiai	
Tęstinis nusikaltimas: skaičiuojant nuo datos, kai nelegali veika sustojo	Austrija, Bulgarija, Čekijos Respublika, Estija, Graikija (už kai kuriuos nusikaltimus), Italija, Portugalija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija
Pasikėsinimai nusikalsti, skaičiuojant nuo paskutinio pažeidimą sudarančio veiksmo atlikimo dienos	Austrija, Bulgarija, Čekijos Respublika, Vengrija, Italija, Portugalija
Skaičiuojant ST nuo padarinių atsiradimo dienos,	Austrija ³⁶ , Bulgarija ³⁷ , Čekijos Respublika, Lietuva
Ypatingi ST ypatingiems ekonominiams sektoriams ar tam tikriems nusikaltimams	Graikija, Rumunija

³⁶ Jei padariniai pasirodė po to, kai kaltinamasis nustojo vykdyti nusikalstamą veiklą

³⁷ Bulgarijos baudžiamojoje teisėje yra veiksnieji ir neveiksnieji (formalūs) nusikaltimai. Veiksniųjų nusikaltimų atveju, ST skaičiuojamas nuo padarinių atsiradimo. Neveiksniųjų nusikaltimų atveju, nėra jokių baudžiamųjų padarinių, taigi ST prasideda nuo to momento, kai įvykdomas nusikaltimas.

3. Trūkumai ir geroji praktika

3.2.2 Labai ilgi absoliutūs senaties terminai arba jų nebuvimas

Kai kurių jurisdikcijų Baudžiamojoje teisėje nėra absoliučių ST laikotarpių. Suderinus tai su visapusiška sustabdymo ir nutraukimo pagrindų sistema bei tinkamais santykiniais ST laikotarpiais, teismo procesų nutraukimo dėl ST rizika išlieka labai maža.

Pavyzdžiui, Austrijoje nėra absoliučių senaties laikotarpių, o santykiniam ST yra *de facto* aktualus laikotarpis tarp nusikaltimo įvykdymo dienos ir dienos, kai buvo pradėtas vykdyti tyrimas. Tai sumažina riziką, kad korupcijos teismo procesas bus nutrauktas dėl to, kad baigėsi laikas, be to, tai taip pat skatina teisingo teismo principo laikymąsi taip, kaip tai užtikrinta Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 (1) straipsnyje.

3.2.3 Prioriteto suteikimas teismo procesams, kurių senaties terminas artėja prie pabaigos

ST Portugalijoje netaikomi beveik jokiems teismo procesams, iš dalies dėl to, kad teismo procesams, kuriems gresia didelė nutraukimo galimybė, Prokuratūros bei Teisminės policijos vidiniame paskirstyme ir tyrime suteikia didesnį prioritetą, taip užtikrinant, kad valstybės *jus puniendi*³⁸ yra pasiektas prieš nutraukiant baudžiamąjį procesą dėl teisinių senačių. Būtent dėl šios priežasties procesų nutraukimo dėl ST suėjimo atvejų ženkliai sumažėjo vidutiniškai nutrauktų bylų skaičius nukrito nuo 6,8 procento tarp 1990 iki 2000 metų iki 0,5 procento laikotarpyje nuo 2000 iki 2007. Tačiau toks prioritetas nebuvo suteikiamas teismo procesams, ir skaičius teismo procesų, nutrauktų dėl ST, augo pastaruosius kelerius metus (nuo 2007 iki 2009 metų).

Panaši nuostata egzistuoja Graikijoje, tačiau kol kas dar neturi ženklių rezultatų.

3.2.4 Senaties termino sustabdymas ar nutraukimas, kuomet kaltinamasis įvykdo dar vieną nusikaltimą

Austrijoje ST laikotarpiai yra sustabdomi, jei kaltinamasis pirmojo nusikaltimo ST laikotarpiu įvykdo dar vieną tokio paties pobūdžio nusikaltimą. Kai kuriose kitose valstybėse ST šiuo atveju yra nutraukiamas. Tai reiškia, kad kaltinamasis turi gerbti įstatymą visą ST laikotarpį tam, kad teismo procesas galėtų būti nutrauktas remiantis senaties teise. Dėl šios priežasties, manoma, kad yra tinkama, jog kaltinamasis negali būti teisiamas jei pagrįstą laikotarpį elgėsi laikydamasis įstatymų. Austrijoje šis ST sustabdymo pagrindas sąlygoja mažesnę bylų, nutrauktų taikant ST, skaičių. Tai taip pat reiškia, kad atvejai, kai pritaikomas ST, yra

³⁸ *Jus puniendi* yra valstybės teisė vykdyti sankcijas.

3. Trūkumai ir geroji praktika

laikomi priimtinais dėl to, kad kaltinamasis paklūsta įstatymui visą senaties laikotarpį.

3.2.5 Informacijos ir statistinių duomenų prieinamumas

Kai kuriose valstybėse, tokiose, kaip Vengrija, Airija, Latvija ir Portugalija, yra prieinama detali statistika. Ši informacija yra ypač vertinga tuomet, kai pateikia informaciją ne tik apie teismo procesų, nutrauktų remiantis senaties terminu, skaičių, bet taip pat apie jų nutraukimo priežastis, kaip, pavyzdžiui, Portugalijos atveju. Airijoje statistiniai duomenys apie tai, kodėl teismo procesai nebuvo tęsiami, gali būti lengvai prieinami Prokuratūros vadovo svetainėje. Lengvas priėjimas prie duomenų yra didelė pagalba įvardijant bei nustatant trūkumus.

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

Kaip minėta anksčiau, nacionaliniai duomenys buvo renkami dviem lygmenimis. Vienuolikoje valstybių šis klausimas buvo nuodugnai nagrinėjamas pagal atitinkamus TI nacionalinius skyrius. Kitose šešiolikoje ES valstybių narių³⁹, buvo atliktas apžvalginis įvertinimas.

Šiame skyriuje trumpai apibendrinami pagrindiniai ST nustatymo tvarkų bruožai kiekvienoje iš vienuolikos išsamiai ištirtų šalių. Išsamias ataskaitas ir visų studijų rezultatų apžvalgą galite rasti www.transparency.org

Austrija

Bendrai žvelgiant, Austrijoje ST nustatymo tvarka funkcionuoja gerai. Absoliutaus ST baudžiamiesiems teismo procesams nebuvimas yra derinamas su visapusiška sustabdymo pagrindų sistema. Iš tikrųjų ST laikotarpiai yra aktualūs tik tarp dienos, kai buvo įvykdytas nusikaltimas, ir oficialaus kaltinimo, ar netgi anksčiau, kai dėl tyrimo priemonių įvyksta priverstinis sustabdymas. Jei kaltinamasis įvykdo dar vieną tokio pat pobūdžio nusikaltimą senaties laikotarpyje, ankstesnio persekiojimas negali būti nutrauktas remiantis senaties teise prieš tai, kol baigsis vėliau įvykdyto nusikaltimo ST laikotarpis. Civiliniuose teismo procesuose, nukentėjusioji šalis gali pareikalauti atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl nusikaltimų per 30 metų nuo dienos, kai buvo patirta žala, netgi jei apie žalą ar įstatymo pažeidimą žinoma nuo pat pradžių. Toks reguliavimas nesukelia kliūčių civiliniams teismo procesams nagrinėjant su korupcija susijusius pažeidimus.

Pagrindinis Austrijos ST nustatymo tvarkos trūkumas yra susijęs su teisėsaugos institucijomis, kurios nėra gerai pasirengusios ekonominių nusikaltimų tyrimui bei procesiniams veiksams. Kaip teigia kai kurie ekspertai, verslo ekspertizės stoką lydi bendras žmogiškųjų išteklių trūkumas bei prastas prokurorų paruošimas. 2008 metais įkurtos Specializuotos antikorupcinės prokuratūros įkūrimas buvo skirtas šios problemos sprendimui. Neseniai Teisingumo ministras pristatė įstatymo projektą, kuriame numatoma reformuoti šią įstaigą iš agentūros į nacionalinę prokuratūrą. Pagal šį įstatymo projektą, minėtos prokuratūros veiklos sritis ne tik apimtų korupcijos nusikaltimus, bet taip pat rimtus ekonominius nusikaltimus. Prokuratūra taip pat gautų penkis kartus didesnę paramą, kuri galėtų pagerinti situaciją.

Be to, yra spragų, susijusių su sustabdymo pagrindais tais atvejais, kai parlamento deputatai, turintys imunitetą baudžiamajam persekiojimui, yra įtraukti į procesinius veiksmus. Remiantis baudžiamuoju kodeksu, deputatai niekada negali būti persekiojami įstatymus įgyvendinančių institucijų už nusikaltimus, susijusius su

³⁹ Būtent Belgija, Kipras, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Nyderlandai, Lenkija, Slovėnija, Ispanija, Švedija ir Jungtinė Karalystė.

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

jų parlamentiniu darbu (profesinis imunitetas) ir gali būti persekiojami tik už su profesija nesusijusius baudžiamuosius nusikaltimus, jei specialus parlamentinis komitetas sankcionuoja baudžiamojo persekiojimo priemones (neprofesinis imunitetas). Ši nuostata galėjo sudaryti sąlygas vilkinti tyrimus ar procesinius veiksmus, kuomet imunitetą turintis deputatas yra tik vienas iš keleto dalyvavusių žmonių arba, remiantis neseniai išleistu Teisingumo ministerijos paaiškinimu, tiesiog liudininkas. Atsižvelgiant į tai, kad sustabdymo pagrindas taikomas tik pačiam ar pačiam deputatui, ST laikotarpis kitiems dalyviams toliau tęsiasi net jei teismo procesas yra sustabdomas laukiant parlamentinio komiteto sankcijos. Tai yra akivaizdi spraga Austrijos sustabdymo pagrindų sistemoje, kuri, kitais atvejais, yra itin visapusiška. Atsižvelgiant į tai, kad daugelis parlamentarų taip pat vykdo kitas viešąsias funkcijas, pavyzdžiui, kaip merai, ši nuostata taip pat gali sukelti kliūčių ženklaus bylų skaičiaus baudžiamajam persekiojimui.

Bulgarija

Bendrai žvelgiant, ST Bulgarijoje yra pateikiami tokiu būdu, kuomet tuo pat metu siekiama drausminti tas institucijas, kurioms patikėtos funkcijos, susijusios su tyrimais ir baudžiamuoju persekiojimu, tuo pačiu suteikiant galimybę nustatyti kaltinamojo atsakomybę prailgintame laikotarpyje. Bulgarijos baudžiamojo kodekso specifiškumas yra tai, kad ST taikomas nuo datos, kai buvo įvykdytas nusikaltimas, iki atitinkamo teismo sprendimo įgyvendinimo, taip pat esant laikinų sustabdymo ar nutraukimo pagrindų. Priešingai nei ST baudžiamajam persekiojimui, ST, susiję su kitokio pobūdžio atsakomybe – administracine, drausmine ar civiline – yra palyginus trumpi - iki penkerių metų, pradedant nuo dienos, kai buvo įvykdytas nusikaltimas.

Bulgarijoje pirminių ir teisminių procesinių veiksmų, nutrauktų dėl ST, statistika buvo renkama nuo 2005 metų. Ji nurodo, kad 2005-2009 metais nuo 50 iki 80 procentų bylų nutrauktos preliminarios fazės metu dėl ST, kai tuo tarpu teisminių procesinių veiksmų, sustabdytų dėl ST, procentas yra mažiau nei vienas. Pagrindinė to išvada yra tai, kad vėlyva pradžia bei baudžiamųjų teismo procesų trukmė yra priežastis nutraukti procesinius veiksmus. Šiame kontekste, tam, jog būtų galima drausminti institucijas, besirūpinančias preliminariais procesiniais veiksmais, kad bylos būtų pabaigtos laiku, nuo 2005 metų egzistuoja iniciatyva periodiškam nutrauktų teismo procesų atnaujinimui.

Pagrindinis ST įgyvendinimo trūkumas kyla, iš vienos pusės, dėl skirtumų, atsirandančių skirtingų teisinės sistemos sričių pareigūnams interpretuojant ir įgyvendinant taisykles, iš kitos pusės, dėl egzistuojančių galimybių atidėti teismo procesus tokiu

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

būdu, kad ST pasibaigs prieš pasirodant galutiniams teismo nuosprendžiu. Naujaisi Bulgarijos baudžiamojo kodekso pokyčiai, kurie ženkliai sumažino galimybes trukdyti procesiniams veiksams, ypač iš kaltinamojo pusės, jau rodo gerus rezultatus.

Apibendrinant, ST nėra tarp pagrindinių priežasčių, nustatančių kaltinamųjų atsakomybę. Su korupcija susijusių nusikaltimų išaiškinimui ir tyrimui trukdo abipusis dalyvių interesas korupcijos veikla ir galimybė visiems dalyviams dalintis atsakomybe už jų veiksmus, taip pat nepasitikėjimas tyrimą atliekančių institucijų nariais bei efektyvios liudininkų apsaugos stoka. Situacija pagerėtų, jei atsirastų teisingo ir veiksmingo teismo garantijos bei liudininkų apsauga tiems, kurie yra susiję su korupcijos atvejais.

Čekijos Respublika

Senaties laikotarpis baudžiamiesiems teismo procesams su korupcija susijusiems nusikaltimams Čekijos Respublikoje nėra laikomas esminiu. Pateikiami platūs sustabdymo ir nutraukimo pagrindai, o absoliutaus ST nėra, tad tokiu būdu sumažinama rizika, kad teismo procesams bus taikomi ST. Trūksta statistikos apie ST kaip pagrindą nutraukti baudžiamuosius teismo procesus. Tačiau apklausti ekspertai įvardijo kitas priežastis, kurios trukdo baudžiamiesiems teismo procesams netgi iki ST pabaigos, o tai gali prisidėti prie nebaudžiamumo už korumpuotą veiklą. Esminė problema yra reikalavimas įrodyti tikslą dar prieš prasidedant teismo procesui. Nusikaltimų, kurie yra įvykdyti netyčia (nėra tyčiniai), grupė, turėtų būti išplėsta, o policijai turėtų būti sudarytos galimybės dokumentuoti su korupcija susijusią nusikalstamą veiklą be prievolės pirmiausia pradėti procesinius veiksmus.

Kitas Čekijos Respublikos ST nustatymo tvarkos trūkumas išryškėjo visai neseniai. Naujasis baudžiamasis kodeksas pašalina ST sustabdymą tais atvejais, kai įtariamas nusikaltėlis yra užsienyje. Ši nuostata turėtų būti sugrąžinta. Laikantis tarptautinių ir Europos įsipareigojimų, turėtų būti įvesta baudžiamoji juridinių asmenų atsakomybė, ypač už kyšininkavimą, pajamas dėl nelegalios veiklos, ir kt. Civiliniame kodekse santykinis senaties laikotarpis dėl atsakomybės už žalą turėtų būti pratęstas.

Pajėgumo klausimas taip pat yra rimta problema korupcijos bylose Čekijos Respublikoje. Egzistuoja poreikis padidinti už baudžiamuosius teismo procesus atsakingų institucijų detektyvų pajėgumą (pvz., specialiąją operatyvinę techniką). Be to, sudėtingi ekonominiai nusikaltimai ar nusikaltimai nuosavybei kartais yra klaidingai kvalifikuojami, kaip kiti, mažesnio pavojingumo nusikaltimai, ir tai sąlygoja trumpesnį ST.

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

Graikija

Graikijoje pagrindinė problema yra sudėtinga reguliavimo struktūra, kuri varžo spartų teisingumo vykdymą. Įgyvendinančiųjų institucijų koordinacija, darbuotojų mokymai ar netgi specialios prokuratūros su korupcija susijusiems nusikaltimams įkūrimas galėtų padėti išspręsti šią problemą.

Pagrindinis ST nustatymo tvarkos trūkumas susijęs su faktu, kad ST parlamento nariams yra ilgesnis nei ST kitiems piliečiams, todėl Graikijoje ypatingai sudėtinga panaikinti imunitetą. Toks nelygiavertis veikimo būdas yra politinės valios klausimas, kurį reikėtų spręsti labai skubiai. Be to, nepaisant statistikos trūkumo, manoma, kad teismo procesams ST taikomi dėl fakto, kad apeliacinės institucijos yra įtrauktos į trukmę tų ST, kurie, kai kuriais atvejais, yra taip pat per trumpi, kad galėtų užtikrinti pakankamai laiko baudžiamajam persekiojimui.

Tačiau Graikijoje taip pat yra keletas naujoviškų nuostatų, tokių kaip teismo procesų prioriteto išskyrimas bei greiti su korupcija susijusių bylų teismo procesai, taip pat drausminių procesinių veiksmų nesustabdymas kai tuo pat metu gali būti laukiama baudžiamųjų teismo procesų nuosprendžių. Tačiau pastarieji ne visuomet įgyvendinami, ir gana dažnas reiškinys yra drausminių teismo procedūrų sustabdymas iki galutinio baudžiamojo teismo sprendimo paskelbimo. Be to, tam, kad būtų galima patenkinti vis didėjantį statistinių duomenų poreikį šiuo klausimu, korupcinės bylos buvo fiksuojamos Prokuratūros nuo 2009 metų rugsėjo mėnesio.

Tam, kad būtų sumažintas neužbaigtų teismo procesų skaičius, bei toliau siekiant palengvinti teisingumo vykdymo spartą, galėtų būti įdiegtos tokios priemonės kaip, pavyzdžiui, specializuotų skyrių jau egzistuojančiuose teismuose kūrimas, mažiau pavojingų veikų dekriminalizavimas ar jurisdikcijos perkėlimas iš centrinių teismų (tokių, kaip Atėnų pirmosios instancijos teismas) į regioninius.

Tam, kad būtų pagerintas korupcijos atvejų susekimas, demaskuotojai turėtų gauti geresnę apsaugą. Šios apsaugos priemonės, taip pat sąmoningumo visuomenėje skatinimas bei jaunimo lavinimas turėtų suformuoti papildomus kovos su nebaudžiamumu strategijos komponentus.

Vengrija

Vengrijoje ST nuostatos nėra svarbiausi veiksniai, lemiantys nebaudžiamumą. Nors OECD WGB bei GRECO nustatė, kad trijų metų riba kai kuriems kyšininkavimo pažeidimams (įskaitant kyšininkavimą užsienyje) yra per trumpa, šio projekto rėmuose atliktas tyrimas neparodė reikšmingų problemų šiuo požiūriu. Svarbesni yra kiti veiksniai, ypač nusikaltimų susijusių su korupcija aptikimo trūkumai. Šie aptikimo trūkumai apibrėžiami, iš vienos pusės, priklausomų struktūrų ir asmeninių interesų, ir, iš kitos

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

pusės, sąžiningumo kultūros ir pasitikėjimo, kad institucijos veiksmingai tirs ir baus už tokius nusikaltimus, stokos.

Detali statistika apie ST ir kitus baudžiamųjų procesų nutraukimo pagrindus yra prieinama, o tai įgalina Generalinę prokuratūrą vykdyti tiriančiųjų institucijų darbo kokybės kontrolę. Duomenys rodo, kad tarp 2005 ir 2009 metų daug teismo procesų buvo nutraukta dėl ST tyrimo etapo metu, o tai sudarė tarp 0,7 iki 11 procentų korupcinių bylų, ir netgi iki 25 procentų 2007 metais nagrinėtų kitų baudžiamųjų teismo procesų. Vykdamas baudžiamąjį persekiojimą nuo 0,5 iki 2,2 procento atvejų buvo pritaikytas ST.

Norint pagerinti situaciją, iškyla geresnio bendradarbiavimo tarp kontroliuojančių ir tiriančiųjų Vengrijos institucijų poreikis, taip pat tarp tiriančiųjų institucijų tarptautiniu lygmeniu. Kadangi su korupcija susiję nusikaltimai labai dažnai yra susiję su ekonominiiais nusikaltimais, pastangų padidinimas pastarųjų tyrimui bei procesinių veiksmų vykdymui gali padėti kovoti su korupcija. Kalbant apie kitokio pobūdžio nusikaltimus, geresnis personalas ir techniniai ištekliai galėtų pagerinti ekonominių nusikaltimų bei antikorupcinių skyrių policijoje ir prokuratūrose darbą. Turėtų būti sustiprintas policijos ir prokuratūros nepriklausomumas atliekant tyrimus tam, kad būtų galima užtikrinti neutralų, nepolitinį ir nesavavališką sprendimų priėmimą taikant baudžiamąją teisę ir politikąrealiems atvejams.

Airija

Nepaisant fakto, kad Airijoje baudžiamiesiems teismo procesams senaties laikotarpio nėra, su korupcija susijusių nusikaltimų tyrimų pasitaiko retai. Esminė problema yra tai, kad Airijos teismų reikalaujamų įrodymų standartai yra labai griežti. Be to, Prokuratūros vadovas (PV, angl. "Director of Public Prosecutions") neseniai kreipėsi dėl šio klausimo, įvardindamas korupcijos sudėtingumą ir tarnautojų daromus nusikaltimus kaip rimtas kliūtis sėkmingiems procesiniams veiksams. Taip pat iškyla praktinių problemų, kai ieškovas susiduria su dvylikos atsitiktinai parinktų piliečių vertinimo komisija.

Šios tariamai sunkiai suvaldomos problemos, kylančios dėl valstybės nesugebėjimo vykdyti baudžiamojo persekiojimo už korupcinius nusikaltimus per pastaruosius dvidešimt metų, paskatino įkurti specialias institucijas užklausoms pateikti – Pasiteiravimo Tribunolus (angl. „Tribunals of Inquiry“). Esminis šių institucijų veikimas ypatingas tuo, kad jos neapsiima vykdyti teisingumo. Dėl to, asmens pateikti įrodymai, kurie priverstinai atsidūrė tribunole, negali vėliau būti panaudoti prieš tą patį asmenį baudžiamuosiuose teismo procesuose. Kita dėsninga to pasekmė yra visuomenės pasipiktinimas kylantis dėl to, kad tribunolui viešai parodžius daugybę korumpuoto elgesio apraiškų (tas labai brangiai atsieina), sankcijos būna pritaikytos tik nežymiam atvejų skaičiui. Airijos valstybė turėtų atkreipti dėmesį į

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

tai, kad pats Prokuratūros vadovas prisipažįsta nesugebantis tirti sudėtingų korupcijos ir „baltųjų apykaklių“ bylų. Šios rimtos problemos sprendimas reikalauja tiek tiriančiųjų institucijų galimybių išplėtimo, tiek teisinių pokyčių, įskaitant pranešėjų apsaugos nuostatas, jiems pranešus apie sukčiavimą, mokesčių vengimą bei kompanijos įstatymus pažeidžiančius nusikaltimus.

Tai pat, kaip pripažino Prokuratūros vadovas, reikalingi pasikeitimai egzistuojančioje kultūroje ir didžiojoje dalyje visuomenės, neišskiriant tų, kurie užima aukštas pareigas, tam, kad „baltųjų apykaklių“ nusikaltimai būtų laikomi „eiliniais“ nusikaltimais.

Italija

Ilgį procesiniai veiksmai ir ST yra itin prieštaringas dalykas Italijoje. Analizė parodė, kad dabartinė nustatymo tvarka rodo rimtus trūkumus. Vienas iš dešimties baudžiamųjų teismo procesų yra nutraukiamas dėl ST (informacijos apie būtent su korupcija susijusius atvejus nėra), dabartinė ST nustatymo tvarka sudaro rimtą priežastį nebaudžiamumui.

Baudžiamajam persekiojimui už korupcijos nusikaltimus kliudo junginys ilgų procesinių veiksmų ir trumpo absoliutaus ST pažeidimams tokiems, kaip ataskaitų klastojimas, piktnaudžiavimas pareigomis bei pasinaudojimas įtaka, taip pat politinės valios užpildyti spragas stoka. Ypatingai stebina faktas, kad procesas gali būti nutrauktas remiantis senaties teise jau po pirmosios instancijos, net jeigu kaltinamasis jau buvo pripažintas kaltu.

Problemos kyla dėl paslėptos korupcijos prigimties: kai pažeidimas atrandamas, jau būna praėjęs svarbus laiko tarpas, o likusio laiko dažnai nepakanka procesiniams veiksams pabaigti. Todėl pradžios momento skaičiavimas turėtų būti pakeistas, pavyzdžiui, atnaujinant tęstinio nusikaltimo koncepciją. Turėtų būti peržiūrėti sustabdymo pagrindai ir atkreiptas dėmesys į recidyvistų drausminimo diferencijavimą, remiantis subjektyviomis aplinkybėmis. Laikantis šių sąlygų, ypatinai svarbu siekti ankstyvo nusikaltimų atskleidimo tam, kad kaltintojai turėtų ilgesnį galiojantį laikotarpį procesinių veiksmų vykdymui. Pranešėjų reglamentų įvedimas bei tinkamais ištekliais aprūpintas personalas galėtų padėti spręsti šias problemas.

Lietuva

Lietuva reformavo savo ST baudžiamiesiems teismo procesams nustatymo tvarką 2010 metų birželio mėnesį. Reformos sumažino riziką, kad ST galėtų kliudyti antikorpinių įstatymų įgyvendinimui. Tačiau dar anksti vertinti jų poveikį praktikoje.

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

Situacijos prieš reformą analizė parodė, kad ST nustatymo tvarka būdavo kliūtis baudžiamųjų nusikaltimų tyrimui ir procesiniams veiksams, daugiausiai dėl to, kad atidėjimo laikotarpiai buvo per trumpi bei trūko skaičiavimo būdo lankstumo. Remiantis naująja nustatymo tvarka, derinami skirtingi mechanizmai ST skaičiavimui. Jie yra prailginami laikotarpiams iki 8 ar 12 metų, priklausomai nuo nusikaltimo, tokiu būdu sumažinant nepragrįstai didelę ST svarbą baudžiamosios teisės įgyvendinimui. ST administraciniuose ir civiliniuose teismo procesuose nėra itin svarbūs Lietuvoje.

Nors drausminių ST skaičiavimo mechanizmas yra gana lankstus, absoliutus šešių mėnesių ST laikotarpis yra gana trumpas. Tačiau Lietuvos vyriausybė įgyvendindama savo veiksmų programą įsipareigojo praplėsti ST laikotarpius drausminėms procedūroms. Su tuo susijęs įstatymo projektas jau buvo pasiūlytas ir šiuo metu yra svarstomas parlamente. Pataisos autoriai siūlo išplėsti absoliutų ST drausminėms procedūroms iki vienerių metų, bei iki trijų metų tais atvejais, kai rimtai pažeidžiamas pareigų vykdymas.

Portugalija

Portugalijoje ST nustatymo tvarka iš esmės veikia gerai, o bylų, nutrauktų dėl ST, skaičius vis mažėja. Nuo 2004 metų šis skaičius nukrito nuo 2,4 procento iki mažiau nei vieno visų su korupcija susijusių bylų procento. Pagrindinis susirūpinti verčiantis dalykas yra susijęs su ilgais baudžiamaisiais teismo procesais, o tai gali tapti priežastimi ST baigtis teismo proceso metu. Šiuo požiūriu Portugalijos parlamentas neseniai išleido įstatymą, kuris praplečia įprastinius ST laikotarpius daugeliui su korupcija susijusių nusikaltimų iki 15 metų. Nepaisant to, keletas nutrauktų atvejų buvo didelio masto, taigi neturėtų būti nuvertinti.

Likęs Portugalijos nustatymo tvarkos trūkumas yra tai, kad į ST laikotarpį įeina visi teismo procesų etapai, įskaitant apeliacines instancijas. Be to, nei ATP prašymas, nei institucijų bendradarbiavimo sukelti atidėjimai (kas tai bebūtų – privatūs ar viešieji subjektai, tokie kaip bankai), nei Konstitucinio Teismo apeliacijos nesudaro nutraukimo pagrindų.

Norint spręsti ilgų baudžiamųjų teismo procesų problemą, kuri turi didelės svarbos antikorupcinių įstatymų įgyvendinimui, rekomenduojama, kad būtų padidintas baudžiamųjų teismo proceso tyrėjų skaičius, bylų, kurias kiekvienas tyrėjas nagrinėja vienu metu, skaičius būtų sumažintas bei, kad būtų sukurta centralizuota, lengvai prieinama informacijos ir bendradarbiavimo tarp subjektų sistema. Be to, turėtų būti pagerintas korupcijos atvejų atskleidimas, pavyzdžiui, teikiant geresnę apsaugą pranešėjams bei skatinant visuomenės sąmoningumą tam, kad būtų galima užtikrinti greitesnį nusikaltimo atskleidimą.

4. Vienuolika trumpų šalių profilių

Taip pat turėtų būti įkurtas specializuotas antikorupcinis skyrius Prokuratūroje bei specializuoti baudžiamieji teismai, skirti su korupcija susijusiems nusikaltimams..

Rumunija

Rumunijos antikorupcinis įstatymas numato specialias bausmes su korupcija susijusiems nusikaltimams, ir, kaip to pasekmė, specialius ST šiems pažeidimams. Be to, siekiant sumažinti nebaudžiamumą už korupcinius nusikaltimus buvo įsteigtos specializuotos antikorupcinės institucijos.

Apklausti ekspertai mano, kad ST apribojimo laikotarpiai yra tinkami korupciniams nusikaltimams, nes tokiu būdu sukuriamos galimybės sustabdyti ar atidėti procesinius veiksmus.

Rumunijos baudžiamoji procedūrinė sistema yra labai nestabili, ir nors senaties laikotarpiai atrodo pakankami, įstatymo numatytos procedūros sukuria įvairias galimybes kaltinamiesiems išvengti baudžiamojo persekiojimo. Todėl sprendimo ieškoti reikėtų ne senaties laikotarpių ilginime, bet procedūrinės sistemos tobulinime.

Konkrečiai Rumunijoje ST reguliavimas turėtų būti praplėstas ir turėtų tiksliau nustatyti nutraukimo ir sustabdymo pagrindus. Turėtų egzistuoti nuosekli, vieninga ir stabili baudžiamoji politika su korupcija susijusiems nusikaltimams, drauge su visapusiška pokyčių, įskaitant atitinkamų suinteresuotų asmenų konsultavimą, poveikio analizę. Duomenys ir statistika, susiję su ST taikymu, turėtų būti surinkti ir analizuojami, bei pateikiamas įvertinimas situacijų, tiriant su korupcija susijusių nusikaltimų "juoduosius skaičius" ir apie potencialus ST taikymo atvejus. Teisminės ir įstatymų įgyvendinimo institucijos turėtų būti tinkamai aprūpintos tyrimo priemonėmis tam, kad galėtų tirti, persekioti ir dalyvauti byloje palaikant kaltinimą korupcinių nusikaltimų byloje, tokiu būdu užpildant procedūrinės spragas, kurios veda į senaties laikotarpio pasibaigimą.

Slovakija

Slovakijoje ST nustatymo tvarka nesudaro pagrindo itin susirūpinti baudžiamuoju persekiojimu už su korupcija susijusius nusikaltimus. Problemos susijusios veikiausiai su netinkamu baudžiamųjų nusikaltimų apibrėžimu ir su korupcijos atvejų atskleidimų stoka. Prieinama detali statistika, susijusi su nutrauktų bylų skaičiumi, tačiau joje nepateikiami nutraukimo pagrindai.

Slovakijoje ST nustatymo tvarkos trūkumai susiję su faktu, kad vyriausybės narių imunitetas nesudaro priešasties sustabdyti ST. Iš tikrųjų užimama aukšta pozicija valstybės administracijoje praktiškai užkerta kelią nusikaltimų tyrimui. Be to, tam, kad būtų galima sustabdyti senaties laikotarpį dėl to, kad įtariamas yra

užsienyje, turi būti įrodyta, kad ji ar jis ketina likti užsienyje. Ši nuostata, įdiegta tik 2006 metais, turėtų būti panaikinta.

Kita problema yra ryšio tarp Civiliamame kodekse pateikiamo senaties laikotarpio, skirto žalos atlyginimui, ir baudžiamųjų teismo procesų užbaigimo nebuvimas. Jei žala buvo atlyginta, teisinis reguliavimas leidžia ST baigtis prieš tai, kol baigsis teisėtas baudžiamasis teismo procesas, nuteisiantis pažeidėją.